dost

SANATSIZ KALAN BİR ULUSUN HAYAT DAMARLARINDAN BİRİ KOPMUŞ DEMEKTİR — K. ATATÜRK

DOST dost DOST dost dost DOST dost dost dost DOST

BU SAYIDA

BU SAYI İÇİN

Dost, bu sayısını Tanzimat'tan başlayarak bugüne kadar gelen sanatımızı eleştirmeğe ayırmıştır. Bunun içinde, memleketimizin tanınmış bütün sanatçılarını bu konuda düşünmeğe çağırmış bulunuyoruz. Tanzimat sonrası sanatımız derken, edebiyatı, resmi, müziği, mimariyi, tiyatroyu, kısaca bütün sanat yaratmamızı anlıyoruz. Bundan da amaç Tanzimattan sonraki sanatımızın Batıyla bir karşılaştımasını yapmaktır. Buna, Batı sanatıyla Türk sanatının yerini çizmek, durumunu saptamakta diyebiliriz. Özellikle, Batı sanatı dediğimiz zaman bizim bunun yanındaki yerimizin ne olduğunu ne olması gerektiğini açıklamak, bunun üzerinde düşünmek buradan da bazı yeni kavramlara varmak istiyoruz.

Özgün bir sanatımızın olmadığı çok söylenmiştir. Ama bunun nedenleri üzerinde durulmamıştır. Nasıl bir sanat özgündür? Özgünden ne anlıyoruz? Bu sorular yazık ki hep karşılıksız kalmıştır. Dost, işte bu sorular üzerinde tartışmak, bunları eleştirmek yararlı olacaktır, diyor. Soruşturmamızın amacı budur. Bunu yapmak zamanının da artık geldiğine inanıyoruz. Şimdiye değin Batı'ya baktık, bundan sonra da bakmakta devam edeceğimizden kuşkumuz yoktur; ama bu kez bakışımızı daha kendimize özgü, daha kendimizden hareket ederek, daha bizim yapmak istiyoruz. Tanzimat'ı bir başlangıç olarak alışımızın nedeni açıktır: Tanzimatla, **"Türkiye, Batı uygarlığının çeşitli baskısı altında geleneksel kurumlarından bir çoğunu atarken bunun yerine yenilerini ve ve baskalarını almak zorundaydı; Tanzimat hareketi kendi varlık ve uygarlığını yadsıyan bir devletin yaşayabilmek için, Fransız devriminin getirdiği demokratik kavram ve ilkeleri benimsemeye çalıştı ve İmparatorluğa bağlı olan diğer İslâm ve Hiristiyan budunlara ulusal bir bilinç verirken, kendi ulusumuzdan bu hak ve bilinci kaldırdı. Bu politika, zorunlu olarak edebiyatta da, ulusal dehamızdan değil, Fransız, İngiliz, Alman, Amerikan dehâsından esinlenme alışkanlığı yarattı."** Tanzimat'ı, Cumhuriyeti (Atatürk çağını bir yana bırakırsak) kendi kaynaklarımızdan bir kopma çağı diye alabiliriz. Buna herşeyi Batı'dan bekleme çağı da denebilir. İşte bu sorular bizi, Batı'yı daha yakından tanımağa başladığımız bir zamanda, Batı sözcüğü üzerinde daha da düşünmeğe götürecektir. Batı bugün daha belirgin bir kavram kazanmıştır bizim için. Çünkü: bugün yaşayan yaşamayan yerlerini daha iyi görüyoruz Batı'nın.

Türkiye, büyük bir uyanış çağı yaşıyor. Ekonomik, siyasal, kültürel bağımsızlığını herşeyin üstünde tutmak istiyor. Herşeyden önce de kendisi olmak istiyor. Sanatıyla da bu özlemi duymaktadır. Yani özgün bir sanat istemektedir. Kısaca, Batı etkisinin dışına çıkmak,**Batı Edebiyatı Tesirindeki Türk Edebiyatı** gibi bir başlığı görmek istemiyor edebiyatı, sanatı üzerinde. **Kendi kubbesinin** sanatını istiyor, bunu yaptığı zaman, Batının içinde yerini alacağını biliyor.

Dost, işte bu sorularıyla bütün Türk sanatçılarını bu konuda düşünmeğe çağırıyor. Kendi değer ölçüleriyle, kendi sanatını kurmak demek olan bu anlayışın güçlenmesini diliyor. Böyle bir görevi üzerine alırkende kıvanç duyuyor.

DOST

GEÇEN AYIN İÇİNDEN

NELER ACABA? — Bu ülkede fikir ve sanat adına ne varsa hepsi de takibe uğrar. Hattâ bütün ülkeye yayılmış olan Nurculuk bile arasıra takibedilir; ama sonunda sanıklar beraet eder. Çünkü, bir fikir, kaynağını dinden alırsa onun bir çeşit dokunulmazlığı vardır. Her yıl Mevlevî âyinleri devletin koruyuculuğu altında yenilenir. Şimdi sıra Bektaşilere geldi; elbette onların da hakkı var. 1925'ten çok uzaklardayız. Atatürk de öldü. Kim görecek bizi? İstediğimiz gibi çiğneriz yasaları.. Anıt - Kabir'e bir ziyaret, hepsini siler süpürür:

"Bir kez Allah dise aşk ile lisanı
Dökülür cümle günah misl-i hazan".

Ama lâyik düşüncenin arkasında daima polis, savcı dolaşır. Birkaç ay içinde kaç kitap toplandı; kaç oyun ihbar edilip takibe geçildi; sözlüler yeter görülmedi de pantomimlere bile el atıldı. Acaba kaşını gözünü oynatan şu adam kime işmar ediyor? Bunun altında kimbilir neler, arkasında Allah bilir kimler var?

Şair Eşref kaç yıl önce:

"İşte Türkiye'de şair olanın hali budur!" demişti? En azından elli yıl! Şair, romancı, oyun yazarı, gazeteci; üstelik bir de pantomimci? Şu halde, yakında düşüncelere de el atılabilecektir? Şu odasına kapanmış, bulutlara bakan adam acaba ne hınzırlık düşünüyor? Düşünceleri okuyan makine icat edildi mi yapılacak bir tek iş kalıyor! Hani, Amerika'da tabiî dişleri söküp takma diş takarlar ya. Rahat etmek için.. İnsanın beynini değiştirip yaşadığı ülkeye göre yeni beyinler takılacak...

Bir memleketi yalnız politikacılar yönetirse sonu budur. Bir ülkenin nasıl yönetileceğini ise o ülkenin düşünürleri, sanatçıları öğretir.

Ne haber?

ÖZGUR BİR YAZAR! — Menderes'in saltanatlı günlerinde kalemlere kilit vurulurken, kırk yılın canbazı bir gazeteci, olan bitene şaşıp kaldığını anlatıyor ve: "Ben her istediğimi yazıyorum, bana kimse bir şey demiyor!" diye yazıyordu. Evet, sağa bir fiske, sola iki yumruk, arkaya bir tokatçık, öne bir tekme.. İdare edip gidiyordu. 1960'ta Menderes'in kasasını temizliyenler yazarın eski harflerle yazılmış lâübali bir mektubunu buldular.

Mektubuna aruzla başlıyordu:

"Benim başvekilim, efendim benim!"

(Faûlün faûlün faûlün faûl)

Sonra, efendisinden para istiyordu.

Ama, yazıda gerçekten canbazdı. Şimdi mükemmel surette yönetiyor işlerini! Bir hafta İnönü'yü övüyor öbür hafta başka bir partinin başkanını savunuyor; daha bir haftaya yine İnönü'ye bir parmak bal; sonra öteki partinin başkanı önünde İnönü'yü yerlere yuvarlıyan yavan çizgiler..

Evet; insan bu derece kurnaz olursa hem kendi anlayışındaki özgürlüğün, hem de iyi bir kazancın tadını çıkarır. Bu kadarla da kalmaz. Herkes onu: "Ne yazıyor adam be! Ne kıvrak kalemi var!" diye göklere çıkarır.

Çünkü; herkes, gevezeliğin, yazı canbazlığının tutkunu hayranı kesilmiştir. Düşünceler durmuş, akılsızca hayranlıklar veryansın etmiştir!

UCUZLUK — Gazeteci, yirmi beş kuruşu verene hem sekiz sayfalık bir gazete, hem de renkli resimli 24 sayfalık bir dergi veriyordu. Bu dergi ertesi hafta -bir başka dergi sayılacak ekiyle birlikte- 100 kuruşa satılacaktı.

Son aylar içinde ortalığı böyle lüks olduğu derecede ucuz dergiler sardı.

Bilirsiniz, vaktiyle Varlık'ın, Dost'un, Yeditepe'nin 100 kuruşluk kitapları havaya kaldırılır: "Bu ne ucuzluk? Bunların parasını kim veriyor?" diye bağırılırdı. O kitaplar bugün iki lirada da durmayıp üç liraya çıkarken bu renkli resimli dergilerin ucuzluğu nereden geliyor?

Sormak ayıp mı olur yoksa?

ONLAR ÖZ TÜRKÇE KONUŞMUYOR — Ankara'ya bir Rus bilgini gelmiş. Radyo bir toplantıda bu bilginin konuşmasından da birkaç satır yansıttı.

(7. Sayfada)

dost

YENİ DİZİ SAYI : 5
CİLT : 15
MART 1965
SAYISI 1 LİRADIR
Soruşturma Özel Sayısı

"dost" adı anılmadan yazılarımız aktarılamaz.

Sahibi:
Salim ŞENGİL
Yazı İşleri sorumlusu :
N. ŞENGİL
Başlık yazıları: Ferit APA
Ayda bir çıkar.
İdare Yeri :
Necatibey Cad. 22/3
Yenişehir - Ankara
Basıldığı yer :
Mas Matbaası — Ankara

Abonesi:
Yıllık 12 TL. Altıaylık
6 TL. Dış ülkelere bir misli.
İlân Şartları :
Santimi 10 liradır.
Arka kapak, 2 renkli 1.500 TL.
„ „ 1 „ 1.250 „
İç sayfalar 1 „ 1000 „
Sürekli olarak 6 sayı reklâm verenlere
%10, 12 sayıda ise %20 indirim
yapılır.

SORUŞTURMAMIZ

1.— Sizce Tanzimat'tan bu yanaki sanatımız Batı etkisinden kurtulmuş mudur? Kurtulmuşsa bunu nasıl tanıtlıyabilirsiniz? Kurtulmamışsa bunun nedenleri nedir?

2— Türk sanatını kendine özgü bir şekilde Batı'nın yanına nasıl koyabiliriz? Kendi sanat çizgimizden giderek mi, Batı sanatının çizgisinden giderek mi?

3 — Sizce ulusal sanat ne demektir? Böyle bir sanat nasıl yaratılabilir? Bu gerekli midir? değil midir? Bir sanat ulusal olmadan evrensel olab.lir mi?

4 — Ulusal bir sanat yaratmanın koşullarını toplum koşullarının dışında düşünebilir miyiz? Az gelişmiş bir ülke olmak sanatımız üzerinde etki yapar mı? Yaparsa buna nasıl karşı çıkabiliriz.

Düşünür, yazar, icracı ve işleyici 215 kişiye bu sorularımızı gönderdik. Aşağıda kimlere gönderildiğini bulacaksınız.

Fikret ADIL
Samet AĞAOĞLU
Adalet AĞAOĞLU
Tektaş AĞAOĞLU
Tahir ALANGU
Çetin ALTAN
Metin AND
Melih C. ANDAY
Oktay AKBAL
Fahir AKSOY
Aylâ ALGAN
Hamit AKINLI
Sabahattin K. AKSAL

Nevzat AKORAL
Nihat AKÇAN
Gülten AKIN
Falih R. ATAY
Lütfi AY
Fikret ARIT
Bülent AREL
Orhan ASENA
Necil K. AKSES
Gencay ATASEVEN
Cahit ATAY
M. Sunullah ARISOY
Şahap AKALIN

Doğan AVCIOĞLU
Muammer BAKIR
Adnan BENK
Cemal BİNGÖL
Salâh BİRSEL
Alâettin BİLGİ
İsmet BOZDAĞ
Cengiz BEKTAŞ
Ferzan BAYDAR
İlhan BERK
Erdem BURİ
Fakir BAYKURT
Niyazi BERKES

Hüsamettin Bozok
Behice BORAN
Asım BEZİRCİ
Nurullah BERK
Erhan BENER
Vüs'at O.BENER
Sabahattin BATUR
Muzaffer BUYRUKÇU
Edip CANSEVER
Turgut CANSEVER
Engin CEZZAR
Adalet CİMCOZ
Celâl ÇUMRALI

Behçet K.ÇAĞLAR
Şadi ÇALIK
Meral ÇELEN
Mahir CANOVA
Orhan ÇETİNKAYA
Sermet ÇAĞAN
Necati CUMALI
Nevzat ÇIDAMLI
Hamiye ÇOLAKOĞLU
Asaf ÇİYİLTEPE
Abidin DİNO
Güzin DİNO
Ahmet M.DIRANAS
Fazıl H. DAĞLARCA
Arif DAMAR
Haldun DORMEN
Hamit DERLİ
Orhan DURU
Bülent ECEVİT
Şakir ECZACIBAŞI
Metin ELOĞLU
Ferit EDGÜ
Baki S. EDİBOĞLU
Turan EROL
Konur ERTOP
Azra ERHAT
Muzaffer ERDOST
Sâtı ERİŞENLER
Leylâ ERBİL
Mehmet ERBİL
Cemil EREN
Genco ERKAL
Eren EYUBOĞLU
Bedri R. EYUBOĞLU
Sabahattin EYUPOĞLU
Refir ERDURAN
Metin ERKSAN
Necdet EVLİYAGİL
Ulvi C. ERKİN
Muhsin ERTUĞRUL
Refik EPİKMAN
Bedii FAİK
Oban GÜNEY
Nedim GÜNSÜN
Cüneyt GÖKÇER
Memet FUAT
Ara GÜLER
Zahir GÜVEMLİ
Vedat GÜNYOL
Faruk GÜVENÇ
Tulây GERMEN
Yılmaz GRUDA
Aydın GÜN
Talât S. HALMAN
Nusret HIZIR
Doğan HIZLAN
Selâhattin HİLÂV
Şerif HULÛSİ
Nuri İYEM
Cahit IRGAT
Atillâ İLHAN
A. KADIR
Yaşar KEMAL
Orhan KEMAL
Necip F. KISAKÜREK
Tarık Dursun K.
Ceyhun A. KANSU
İhsan C. KARABURÇAK
Feyyaz KAYACAN
Bilge KARASU
Yıldız KENTER
Müşfik KENTER
Samim KOCAGÖZ
Muhtar KÖRÜKÇÜ
Cahit KÜLEBİ
Mehmet K. Kurşunluoğlu
Cevdet KUDRET
Çetin KÖROĞLU
Nevit KODALLI
Şükrü KURGAN
Şükran KURDAKUL
Yakup K. KARAOSMANOĞLU
Füreya KORAL
Ercümend B. LÂV
Mahmut MAKAL
Selçuk MİLÂR
Rauf MUTLUAY
Nermin MENEMENCİOĞLU
Nezihe MERİÇ
Fethi NACİ
Nadir NADİ
Behçet NECATİGİL
Aziz NESİN
Sevgi NUTKU
Özdemir NUTKU
Gültekin ORANSAY
Ergin ORBEY
Fikret OTYAM
Ahmet OKTAY
Munis F. OZANSOY
Erdal ÖZ
Turgut ÖZAKMAN
Demir ÖZLÜ
Nijat ÖZÖN
Sami N. ÖZEDİM
Orhan PEKER
Ali PÜSKÜLLÜOĞLU
Cemal R. REY
Oktay RIFAT
Sevgi SANLI
Emil G. SANDALCI
Adnan SAYGUN
Ozan SADIÇ
Turhan SELÇUK
İlhan SELÇUK
Tahsin SARAÇ
Bahri SAVCI
Şahap SITKI
İlhami SOSYAL
Güner SÜMER
Ruhi SU
Muammer SUN
Gülriz SURURİ
Sabahattin SELEK
Mehmet SEYDA
Cemal SÜREYA
Hikmet ŞIMŞEK
Muvaffak ŞEREF
İrfan ŞAHİNBAŞ
Kemal TAHİR
Suat TAŞER
Haldun TANER
Naim TİRALİ
Reşat TİTİZ
Oğuz TANSEL
Cahit TANYOL
Atillâ TOKATLI
Ahmet K. TECER
Bedrettin TUNCEL
Ayşe TÖR
Vedat N. TÖR
Adnan TURANİ
Cavit O. TÜTENGİL
Semih TUGRUL
İlhan USMANBAŞ
Salih URALLI
Saadet (Timur) ULÇUGÜR
İsmail ULÇUGÜR
Turgut UYAR
Ulvi URAZ
Şevki VANLI
Tunç YALMAN
Suut K. YETKİN
Sıtkı YIRCALI
Faruk YENER
Kâmran YÜCE
Can YÜCEL
Tahsin YÜCEL
Turgut ZAİM

Sorularımıza hemen karşılık verenlerin adlarını ve karşılıklarını yayımlıyoruz. Bugüne kadar sorularımıza karşılık vermiyenlerin de 15 gün içinde karşılıklarını yollamalarını rica ediyoruz. Sorularımıza gelen karşılıkları iki sayı daha yayımlıyacağız. Bundan sonra da bir başka sayımızda, sorularımıza karşılık verenlerin düşüncelerinin hangi noktada birleştiğini, ya da nerelerde bir birlerine karşı olduklarını bir yazı ile belirtmeğe çalışacağız.

Kürdün Meyhanesi yazılarımızı soruşturmamıza gelen karşılıkların çokluğu yüzünden yayınlayamadık, özür dileriz.

A

Tektaş AĞAOĞLU
(Şair - Hikâyeci - Editör)

1 — Bana kalırsa Tanzimattan bu yana sanatımız Batı etkisinden kurtulmamıştır. Bunun tek sebebi, Tanzimattan bu yana sanatçılarımızın sanatımızı Batı etkisinden kurtarmak istememiş olmalarıdır. İsteselerdi kurtulurdu. İsteselerdi, kurtulması için ne yapmak gerektiğini pekâlâ bulur çıkarırlardı.

2 — Türk sanatını kendine özgü bir şekilde Batının yanına koyabilmek için Batı sanatının yolundan gitmemiz gerekir. Batı sanatını taklit etmekle olmaz bu. Batı sanatını, Batıda sanatçı duyarlılığının nasıl işlediğini anlamak gerekir. Batı sanatının yolunda Türk sanatının çizgisini izlersek, Türk sanatı kendi kişiliğini bulacaktır. Zaten Batı sanatının yolundan gidersek, kendi sanat çizgimizi izlemekten başka çıkar yol olmadığını göreceğiz.

3 — Gerçek sanat ulusal sanattır. Ulusal sanattan ne anladığımı belirteyim (Bazı kişiler adamın ağzına lâfı hemen tıkıyorlar.

Ulusal sanattan söz etmişsin
Demek ki sen bir faşistsin!

Bu ucuzuna ağız kapamacalar gülünç, aslında. Ya alıklıktan ileri geliyor ya la lâf anlamama inadından): Belli ve belirli bir yaşama geleneği çerçevesinde oluşan sanata ben ulusal sanat derim. Soyut İnsan'a değil, sahici insanlara seslenen sanat... Sanatçı kendi başına yaşamadığı gibi kendi başına da çalışmaz. Meselâ şairin kullandığı kelimeler yalnız onun değildir. Kelimenin taşıdığı anlam yükünü koyan, kendinden önce gelen şairler ıgiderek, bütün bir toplumdur; bir başka deyişle, sanatçının birlikte yaşadığı insanlarla daha da önce yaşamış insanlar. Bu anlamda ulusal sanat gerekli değildir demek, sanat için insan ve insan yaşantısı gerekli değildir, demek olur. Ulusal, yani gerçek bir sanat yaratabilmek için ilk şart, yaşayan bir geleneğin zorunlu olduğunu kavramaktır. Geleneğe dayanmıyan sanat olmaz. Olur diyenler kendilerinden önce yaşamış insanları inkâr edenler, onları hiç yaşamamış sayanlar, dolayısiyle kendilerini bilmeyenler, tanımayanlardır. Faşist diye ben onlara derim. Sanat dünyayı hem yorumlar, hem de o yorum yönünde değiştirmeye çabalar. Değiştirir de. Oscar Wilde'ın çok güzel bir sözü var: Sanat tabiatı taklit etmez, tabiat sanatı taklit eder, diyor. Bugünün sanatçısı için dünya büyük ölçüde dünün sanatçısının yarattığı dünyadır. Onu bilmeden, tanımadan, onunla arasında sevişmeli ya da kavgalı bir ilikşi kurmadan bugünün sanatçısı dünyayı anlayamaz. Onun için sanat da yapamaz. Bütün Batı sanatı yüzyıllardır süregelen bir düşünce, duygu, biçim ve ses geleneği üzerine kuruludur. Batılı bir şairin işlediği kavramlar, kullandığı görüntüler, simgeler az çok bütün toplumun malıdır (İncil'in bu bakımdan Batı şiiri üzerine korkunç etkisi olmuştur). Batılı sanatçı toplumla arasında ilişkiyi böyle kurar. Sanatçının söylediği yeni söz ancak böyle anlamlı olur. Hattâ sanatçı yeniye böyle varır. Toplumun sınıf duvarlarını böyle aşar. Batı şiirinde yazılanın yanısıra bir o kadar da yazılmayan, dile getirilmeyen, okuyucunun kafasında, gönlünde olan vardır. Batı şiiri atıflar üzerine çalışır. Bütün gerçek şiir atıflar üzerine çalışır. Çünkü sanat gaipten ses alıp gaibe ses vermek değil bir toplum olayıdır. Sanatın evrensel olması demek, atıflar alanının genişlemesi demektir. Ama bizde bunun tersi oluyor. Evrensel olacaz deyip, bugünkü toplum şartlarımız için-

de, sanatın atıflar alanını büsbütün daraltıyoruz. Dediğim anlamda ulusal sanatı yaratmadan evrenselliğe hiç heveslenmeyelim. Boşuna.

4 — Hayır. Dediğim gibi, ulusal sanat gerçek sanattır. Bizde gerçek sanatın olmaması toplumun son bir, birbuçuk yüzyıldır aldığı yönden ileri geliyor. Topluma hâkim kuvvetler bu süre içerisinde, kâh bilinçli, kâh bilinçsiz, ulusal sanatın gelişme yollarını tıkadılar. Çünkü, bir yerde, bu yurdu yönetenler bu yurdun insanından korktular. Sanatçıyla insan arasına inanç, kültür, dil, korku, nefret ve hele çıkar uçurumları koydular. Bu uçurumlar, yâni bugünün toplum şartları, gerçek sanat için gerekli yaşantı geleneğinde kesinti, kopukluk yarattı. Hâlâ sürüp gidiyor. Bu durum Türkiyenin geri kalmış bir ülke olmasıyla tabiî çok yakından ilgili. Geri kalmış ülkelerde paylaşılan mal az olur. Ortadaki mala mümkün olduğu kadar az elin uzanması için belli tedhiş yöntemleri vardır. Bunlardan biri, etkisi en kuvvetli olanlardan biri sözde Batılaşmış, okuma yazma bilen bir sınıfın kendini halktan ayrı düşürmesidir. Bu okumuş yazmışlar takımı "cahil" halkı yönetme ve yükseltme, "medenîleştirme" iddiasıyla kendine bir takım görevler icadeder, işler yaratır, geçimini ordan sağlar. Ortadaki mal üzerinde hak iddia eder, aslan payını kendine ayırır. Bu azınlık sırtından geçindiği halkın okumasını, ilerlemesini, kendi kaderine kendi hâkim olmasını istediğini söyler ama yalan söyler. Çünkü mala uzanan ellerin çoğalması, halkın kendi emeğinin ürününe ortak çıkması, azınlığın çıkarına değildir. Okuyan yazanların sayısı arttıkça okuma yazma bilmek bir imtiyaz olmaktan çıkacaktır. Azınlığın istediği, çoğunluktan bütün bütün kopmak, çoğunluğu geriliğiyle, cahilliğiyle suçlayıp ona haddini bildirmektir. Köylü yarın okuma yazma öğrensin, azınlık yeni bir alfabe icad eder. Yeter ki aralarındaki "mesafe" daralmasın, çoğunluk her daim haddini bilsin. İşte bu azınlığın içinden çıkan sanatçının (geri kalmış bir ülkede sanatçı ister istemez o azınlığın içinden çıkacak, hiç değilse zamanda o azınlıktan olacaktır o azınlıkça "muteber" sanatı, azınlığın çoğunluğa karşı küçültücü tutumunu haklı gösterecek bir nitelik taşır. Halkın okuduğunu okumamak, halkın dinlediğini dinlememek, halkın sevdiğini sevmemek, yâni halka benzememek bu azınlığın çıkarına olduğu ölçüde azınlığın okuduğu halkın okumadığıdır, azınlığın dinlediği halkın dinlemediğidir, azınlığın sevdiği halkın sevmediğidir. Azınlığın bütün bu tercihleri o sınıfın çocuklarına daha küçüklükten aşılanır. Sanatçı, çokluk, bu ortam içinde yetişir. Ortamın darlığından sıkılır, "bunalır" ama dışına da çıkamaz. Çünkü azınlık bütün insanca değerleri kendi tekeline almıştır. Dışarıya çıkmıya çalışan sanatçı, aç kalmayı da göze alsa, kendini boşta hisseder, sürüden ayrılmış kuzuya döner. Sonunda çevresi onu nasıl görmek istiyorsa o da kendini öyle görür. Kendi hür iradesiyle seçtiğini sandığı yola itelenmiştir. Bu yol onu gitgide çoğunluktan uzaklaştırır (oysa, ona sorsanız, o çoğunluktan yana olduğunu zanneder) o Soyut alanda halkla, halkın geleceği ile beraberdir. Somut gerçekler alanında, diliyle, beğenileriyle, eğilimleriyle, kültürüyle, yaşadığı hayatla halktan, halkın geçmişinden ve bugününden ayrı düşmüş yabancılaşmış, "gâvur" olmuştur. Çoğunluğun sırtından geçinen azınlık sanatçıyı böyle kullanır, geri kalmış ülkelerde. Bizde de az çok öyle. Ama ben iyimserim. Sanatçılarımız er geç içine düştükleri tuzağın farkına varacaklar. Gerçek sanat yoluna çıkabilmek için halkla aralarındaki uçurumları doldurmak gereğini duyacaklar. Birgün gelecek, bugünün "bunaltı" sanatçıları, sanat yapamamaktan bunalacaklar. Gerçek sanatın, ulusal sanatın yolu onları sömürücü azınlığın ideoloji çerçevesi dışına çıkmaya zorlıyacak. Sanatçılarımız sanat yapmak için kime, nasıl seslenmeleri, kimden, nasıl ses almaları gerektiğini anlayacaklar. Bu bilince varmadıkları ölçüde sömürücü azınlığın ideoloji çerçevesinde çalışmaya, bir başka deyişle, o azınlık zümreye yardakçılık etmeye mahkûm olduklarını görecekler. Ve işte o zaman gerçekten sömürücü azınlığa karşı çıkacaklar. Türkiyenin siyasal dâvası aydınlığa kavuşacak.

Gülten AKIN

Gülten AKIN
(Şair)

1 — Tanzimattan bu yanaki sanatımız batıyı taklitten kurtulmuştur ama batı etkisinden kurtulmamıştır. Batı kavramı bizde eskidenberi "uygar dünya" anlamına kullanılmaktadır. Çağdaş bir uygarlığa, ekonomik koşullarımızla vardığımız söylenemezse de, sanatımızın o düzeyde olduğu bir gerçektir. Türk sanatçıları yer yer uygar bir sanatın bilincine varmışlardır. Bu yüzden, onlar için batı etkisinden kurtulma bir erek değildir. Zaten bu durum, sanatçı ve aydın kesimimizle vardığımız üst düzeyde korkulacak ve kaçınılacak birşey değildir.

2 — Tük sanatı batı düzeyinde kendine özgü bir biçimde sürüp gitmeye yerleşmiştir.

Bir sanat eserinin, çıkış noktası vardır. Oluştuğu düşünce ve duygu biçimi vardır. Bizim dar anlamda biçim dediğimiz kalıbı vardır. Bir de ereği vardır. Sanatta çıkış noktası ve erek bakımından bir anlaşmazlığa düşüleceğini sanmıyorum. Düşüncemizin vardığı çağdaş incelik bu çıkış noktasına ve ereğe sadece insanı koymaktadır. Çıkış noktasında, dünyadaki her olaya, herşeye bir başka anlam, bir başka görünüm veren tek insanı Erekte, bu başka anlamın, başka görünümün, başka yorumun iletilmek istendiği insan.

Dar anlamda biçimi yâni kalıbı bir yana koyarsak (soruyu taşmamak için) geriye, duygulanış, düşünüş, yo-

rum kalıyor. Kendimize özgü kalarak batının yanında sayılmak için zorlayacağımız yer herhalde burası olmalıdır. Ulusal olmak, batı yanında çeşitlilik göstermek burda gereklidir. Burdaki öğreti ise, çevre öğretisidir. Ulusal yapı öğretisidir. Ulusların ortak özellikler yanında, değişik özellikler gösterdiği saptanmıştır. Bir Türk sanatçısı, bir Japon, bir Fransız'dan başka yorum yapar. Başka duygulanır. Öyleyse burda bir batılı gibi davranmak, batıya öykünmek olur. Etki alanından çıkar. Ama bol örnekleriyle öğretisi yapılmış batılı gibi düşünme, duygulanma kolaydır. Üstelik üne erme bakımından tehlikesizdir. Korkulu bir deneye girişerek, ulusal bir birikimi, Yunusu, Maniyi Koşmayı, Kilimi, Selçukluyu, Eti'yi kullanmaksa, zor. Bozulmamış kalabalıklara inerek gerçek Türk dünya görüşünü yakalamak, kullanmak zor.

Özellikle söz sanatlarının, bazı geçerli kişilerinin kolay yolu seçtikleri görülmektedir.

Kısaca söylemek gerekirse, yeğlediğimiz sanat, çıkışta ve erekte batılı, geniş anlamda biçim (Kalıp değil) için gerekli duygulanış, yargı ve yorumda ulusal olandır. Bu sanat ulusal ve evrenseldir. "Ulusal" ve "Evrensel" kavramları karşıt kavramlar değildir.

3 — Bu sorunun yanıtı yukarda verilmiş olmaktadır.

4 — Bu soru, bugünlerde yanıt bulunması gereken en önemli soru. Ben yalnız söz sanatları için konuşmak istedim. Soruda, sanatın ve toplumculuğun, birbirinin suyundan gittiği önyargısı vardır. Oysa, bu iki kavramı birbirinden ayırmadan bir açıklığa varılamaz. Önce de söylediğim gibi, sanatın çıkış yeri, toplumla bağdaşması, anlaşması olanaksız yanıdır kişinin. Etkili bir toplumculuksa, tam karşıdadır.

Bu böyledir böyle olmasına. Ancak toplumumuzun da bir büyük bunalım içinde olmasının acısından, toplumun bir bilinçli ve incelmiş üyesi olan sanatçının en çok etkilenmesi gerektiği de bir gerçektir. Az gelişmiş bir ülkenin vatandaşı olan sanatçı böyle şanssız bir ikilem içindedir. Dergilere, kitaplara baktığımızda bu ikilemin yarattığı bir büyük durgunluğun ve şaşkınlığın yemişlerini görmekteyiz. Büyük kentlere, Ankara ve İstanbula toplanmış şairler, yazarlar genellikle üç yolda:

Küçük bir gurup şimdilik sanatı manatı bir yana koyup toplumcu ürünler vermektedir. Bir büyük çoğunluk toplumculuğunu bir bildiriyle açıklayıp, yazdıkları arasına bir iki toplumsal dize, birkaç toplumsal gerçek nakışı atarak, şu buhranı savmayı becermeye çalışmaktadırlar. Üçüncülerse, ne suya ne sabuna.. Çoğu kez anlamsız, çoğu kez üstüste yığılmış güzel görüntülerle, bana mısın demeden yazıp gidiyorlar.

Birincileri bu toplum, mutlu bir gelecekte saygıyla anacak. İkinciler, sanatla toplum arasında kalmışlardır. Ama öyle rahatları düzenleri bozulsun istemezler. Sanatlarına konu, kişisel bunalımlarının arasından toplumsal sular akıtırlar. İşin kolayını bulmuş görünmektedirler.

Bizce, sanattan vazgeçmiyen için toplumculuk yapmanın yolu bu değildir. Bir iki mısra, bir katı nakış, bir günah çıkarma bildirisiyle görev yaptığına inanıp oturmak ayıptır. Ayıptır, olumlu siyasal örgütler varken katılmamak. Taşra varken İstanbula, Ankaraya yığılmak. Gerçek halk, gerçek hizmet varken bunalımlar geçirmek. Kedi encikleri gibi kuyruğuyla oynamak. Hani vardır ya kuyruk döner o döner, kuyruk döner o döner.

Ağır bir yaşaması var Anadolunun. İnsan alıştığı o sinemalı, tiyatrolu, daha başka şeylerli yaşamasını arar. Halkın derdiyle kahrolur. Ama, işte orada iç rahatlığı yetişir, sanat yetişir. Bir karşı ağırlıktır, kurtarır. Az gelişmişliğin etkisine böyle karşı çıkılır. Hem sanatı hem toplumcu onurunu gerçekten koruyarak.

GEÇEN AYIN İÇİNDEN

(2. sayfadan)

Baktım, adamın söylediklerini dilimize çevirenin de dili sürçüyor. Demek ki o da Türk değil.. Belki elçilik memurlarındandır. Sözlerine dikkat ettim. Öztürkçeye önem vermiyordu.

Oysa, İstanbul'un geri tutumlu gazetelerinden birinin yazarı, öztürkçeyi komünistlerin işi yapmış çıkmıştı. Rus'un anlattıklarını çeviren ise -Türk olmadığı şivesinden anlaşılan adam- bizim Türkçemizle değil, yazarın Türkçesiyle konuşuyordu.

Anlaşılıyor ki, Ruslar henüz öztürkçeyi öğrenmemişler. Öyleyse neden bu saldırı?

ASLININ AYNI DEĞİLDİR — Bir derginin iki kelimelik adını almışlar, başına bir "yeni", sonuna da bir "dergisi" eklemişleri ortaya başka bir dergi çıkmış.

Şimdi, bu yenisini sergilerde gören eskisinin sahibi ne hale düşecek, tasarlayın: "Allah Allah diyecek, arkadaşlar benden habersiz kapağı, derginin boyunu değiştirdiler galiba! Vay hınzırlar!"

ARABULUCU — Kıbrıs anlaşmazlığını sözde çözmekle görevli Garlo Plaza Lasso adındaki diplomat ne zaman Türkiye'ye gelse, kısacık zamanını değerlendirmenin (!) yolunu bulur. Gazetelerde, gece kulüplerinde eğlenirken fotoğrafları basılır. Yanındaki gösterişli sekreterle bol bol dans ederken görürüz boyunu sayfalarda...

Sonunda hükümetimiz bu adamı reddetti. Verdiği rapor da özel yaşayışı gibi beğenilmedi.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu gözde adamını eğlencesi bol yerlerde görevlendirsin.. Kıbrıs'ta yüzbinin üstünde insan korku içinde, aç susuz, hastanesiz; engizisyondan artakalmış bir kara papazın zulmüne bırakılmıştır. Türkiye'de herkesin içi kan ağlıyor. Bay Arabulucu ise, bu kanlı dramın orta yerinde, dans ediyor. Doğrusu bu denli vurdumduymazlık, ancak, suratında anlamlı hiçbir çizgi bulunmadığı dikkati çekmiş olan Genel Sekreter'e yakışır.

DIŞ YARDIM — Yabancı dostlarımız kültürümüze yardım etme hevesindeler. Aylık bir dergiye dış yardım teklif edilmiş. Madem ki mücadelemiz ortak, yardım edelim de, haftada bir çıkarın demişler. Dergiciler bu işe yanaşmamışlar. "Kendi paramızla ayda bir çıkarız, bize yeter!" demişler.

Böyle olayları kulaktan duyuyoruz. Ama, bir gün bu belgelerin ortaya dökülmesi de mümkündür. Bir ülkenin fikir hayatı dış yardımla ayarlanır mı?

Cengiz BEKTAŞ

İlhan BERK

B

Cengiz BEKTAŞ
(Şair - Mimar)

1 —Toplumun evriminde bütün kişiler bir çizgiyi tutamıyacaklardır, doğal olarak. Ancak bir kaçının başarıları bile, bir bakıma, evrimin başarısını da gösterecektir. Çok zaman bu azınlık, ileride, çağının değerlendirilmesinde yetebilecektir.

Örneğin güzel-yazımızda bu yönde başarıya ulaşmış olanlar vardır. İzleriyle ortada olan bu kişilerde, bir batı etkisi korkusu yoktur. Batının etkisinde kalakalmak şöyle dursun, bir çok yönlerden onu da aşarak, evrensel güzel-yazının gelişmesinde kendi yollarından, bizim dilimiz üzerinden yararlı olmayı başarmışlardır. Batı etkisindekilerin çoğunlukta olmaları bile, güzel-yazımız üzerine toptan bu denli bir yargıya varılmayı gerektirmez. Yoksa bu ,başarılı olanları tanıyamamak, bilememek, onları tam algılıyamamak, ulaştıkları çizgiye ulaşmakta gecikmek demek olur.

İki üç yıl önce batı ülkelerinden birinde yayınlanan bir izerin başında, kendi dilinde en yetkililer arasında sayılan yayınlayıcı yeryüzü güzel yazınına ışık getirmiş ozanları bir arada vermeye çalıştığını açıklıyordu. Türk dilinin bir ozanı da yerini almıştır, bu izlerin içinde.

Bunu batıdan tanık aramak alışkanlığında olanlar için yazdım.

2 — Sorunumuz, dörütümüzü batı dörütü yanına götürüp koymak değil, benim inancıma göre. Ancak usa dayanan davranışları olan kişiler toplumlar her neni kendi sırtlarında denemeden, başkalarının denemelerinden de yararlanırlar.

İçimizde, batı toplumunun denemelerini iyi bilerek kendi çizgilerinden yürümek durumunda olanlar başarı gösterdiler.

Önce onlara yeter değeri vermeyi bilmek, çizgilerini ilerletmeğe çalışmak çabamız olmalı. Böylece batı dörütünün yayına değil evrensel dörütün sofrasına götürüp bir nenler bırakabiliriz.

3 — Ulusal olmaktan çok yöresel olabilir dörüt. Ulusların geçmişleriyle, dörütün geçmişini karşılaştırmak gösterir bunu.

Dörüt, bütün yeryüzü kişilerinin iyeliğindedir, bir değil bir çok ulusun üzerinden geçip giderek kendi evrimini yürütür.

Ulusal dörüt yaratmak düşüncesi "Faşist" görüşler sonucu ortaya çıkar. Bu türlü çabalar bir yerlerde saplanıp kaldılar. Ama evrensel olmanın yolu kesinlikle kendi yöremizden başlar.

4 — İlk bakışta, yöresel dörütün koşulları, toplum koşulları dışında düşünülemez.

Yer yuvarlağı çevresinde iki gün önce dönüp gelmiş ozanla, yaşadığı kentin dışına çıkmamış ozanın duyguları karşılaştırılamaz.

Ancak, az gelişmiş toplumun koşullarını bilen, onları bütünüyle öteki toplumların koşullarıyla tanış-bi-

Fakir BAYKURT

Hikmet Erhan BENER

liş olduktan sonra değerlendirebilen kişiler, toplumlarına önderlik ederler. Böylece önce kendi toplumunu aşan dörüt-eri yöresine de yararlı olmağa başlar. Dörüt-erinin kendi yöresinin koşulları içinde kapanıp kalması, ödevini başaramamış olması demektir.

Dörüt-eri toplumunun ilerisinde olacak, onu ardından sürükleyecektir.

Böylece kendi az gelişmiş yöresiyle bağını koparmaksızın evrensel dörüte bir nenler katabilmesi gerçekleşebilir.

Günümüzde bu başarıya ulaşmak bir-iki yüzyıl öncesiyle karşılaştırılamayacak biçimde kolaylaştı. Ülkeler arasındaki uzaklıklar neredeyse hiçe indi. Dün yalnızca kendi kenti içindeki olaylardan etkilenebilen dörüt-eri, bugün bütün yeryüzünün olaylarını günübirlik izler durumdadır. Bütün yeryüzü yayınlarını en kısa yoldan, en kısa süre içinde görebilir. Çalışmalarını gerçek başarılarını bütün yeryüzüne duyurabilir.

Kısacası, onun toplumunun, bir-iki yüzyıl önce daracık olan bitim-çizgileri silinme yolundadırlar. Bütün yeryüzü kişilerini kendi toplumu içinde sayabilme durumundadır bugünün dörüt-eri.

Bu düşünüş, daha doğrusu inanış, az gelişmiş ülkemizin içinden, evrensel dörüte ilerleme katabilecek yöresel dörütün doğabileceği kanımızı güçlendirmektedir.

İlhan BERK
(Şair)

I — Tanzimattan bu yanaki şiirimizde üç ozanı bir yana bırakırsak (Yahya Kemal. Ahmet Haşim, Nazım Hikmet), Türk şiirinin hâlâ Batı etkisinden kurtulamadığını görürüz. Tanzimat, Servet-i Funun, Fecr-i Âti, Cumhuriyet şiirinin kendine özgü bir yapısı, sesi yoktur. Batı şiiri amaç edinilerek yapılan biçim uygulamaları, Türk şiirinin yapısını kurmağa yardım etmemiştir. Her ulusun kendine özgü bir yaratma biçimi demek olan y a p ı kurulamadığı içinde bir Türk şiiri var demek zor, hatta imkânsızdır. Öte yandan, Türk şiirinin yapısında görülen bu dağınıklık, kendisinin olmama, sesinde daha da belirgindir. Tanzimattan bu yanaki şiirinin sesini, ya**bancı bir ses** diye kolaylıkla tanımlıyabiliriz. Daha geniş anlamda buna çeviri ses diyebiliriz. Böyle diyorum çünkü Türk şiirinin bu sesini, eski şiirimizin sesiyle bağlayamayız. Ne Tanzimat ozanlarının, ne Servet-i Funun ozanlarının, ne de Cumhuriyet ozanlarının sesini ne Yunus'un, ne Mevlût'un, ne de büyük bir şiir olan Divan ozanlarının sesiyle bağdaştırabiliriz.

Yine geldi aşk elçisi, yine doldu meydanımız

(Yunus Emre)

Geldi bir ak kuş kanadıyla revân

(Mevlût)

Dil sevdi yine cân ile cânan olacağı

(Necati)

Beni candan usandırdı cefadan yâr usanmaz mı
(Fuzuli)

Ağlarım aklıma geldikçe gülüştüklerimiz
(?)

Eski ozanlarımızın bu sesi, Tanzimattan sonra yiter:
Bu hiçlerden olsun geleydi gınâ
(Abdülhak Hâmit)

Bu yol, bu sıne-i vahşete gizlenen reh-i nûr
(Tevfik Fikret)

Tellerin lâhn-i inkisariyle
Hangi metrûke böyle eğleniyor?
(Cenap Şahabettin)

Titrek bir damladır aksi sevincin
Yüzünün sararmış yapraklarında
(Ahmet Muhip)

Açınca baharın dişi gülleri,
Bir başka bahar eser bahçelerde
(Cahit Sıtkı)

Bu çevizi ses, günümüzde doruğa çıkar:
Havanın destanı var baş ucumda
Söyler kahramanlığı, haşre kadar
(Fazıl Hüsnü)

Düdük çaldı balıklar geçe geçe
(Oktay Rifat)

Çarşılarda bir şey
Biz pek aramazdık çocuklar olmasaydı.
(Behçet Necatigil)

İnsanların adâletini, yani öcü aramaya başvurdu.
(Turgut Uyar)

Ve kendine bilinmeyenler yaratan Yakubum be,iyi ya
(Edip Cansever)

Bir aşkı gitmek var, şimdi sen osun
(İlhan Berk)

Önümüzdeki bahara onlar bir papatyanın safran göbeği
(Metin Eloğlu)

Türk Sanatının Batı etkisinden kurtulamayış nedenlerine gelince: Bunu, kısaca, her alanda Batı'yı amaç edinmemiz bunun sonucunda da kendimize bakmayı unutmamız biçiminde yanıtlıyabiliriz. Batı sanatı, kendi uygarlıklarının sonucu bir sanattır. Buraya da ancak ona karşı çıkmakla varılabilir, etkisinde kalmakla değil.

2 — **Üç Örnek Ozan** adlı bir yazımda Yahya Kemâl, Ahmet Haşim, Nazım Hikmet'ten söz ederken, bu üç ozanın Batı'nın etkisinden kurtuluşlarını, "Kendi şiir çizgimizden gitmekle" sağladıklarını anlatmıştım. Üçüde Batı'yı görmüş, orada yaşamış, bunun içinde kendi şiirlerinin (Türk şiirinin), Batıya rağmen bir şiir olması gerektiğini anlamışlardı. Üçünün şiirindeki ses, yapı, Abdülhak Hamit'in, Fikret'in, Cumhuriyet ozanlarının **tercüme ses ve yapısına** karşı koyar. Gerek Yahya Kemâl, gerekse Ahmet Haşim bizim eski ozanlarımızın sesini uzatırlar. Esinlendikleri alan eski, ölmüş ozanlarımızın alanıdır. Üstelik gerek Ahmet Haşim, gerekse Yahya Kemâl, özellikle birincisi Batı ozanlarını avuçlarının içi gibi bilirlerdi, ama buna rağmen, Batı etkisini altetmesini bilmişlerdi. Çeviri sesi hiç mi sürdürmemişlerdir. Nâzım Hikmet'in durumu onların yanında apayrıdır. Dilini, halkın diline yaslayarak sesini, eski şiirimizden almıştır. .Şiirin yapısı ise çağının bir çeşit yapısıdır. Ama halk şiirinin yapısından yararlanarak bu yapıyı kurmuştur. Divan ve Tanzimat şiirine karşı çıkar, ama bu daha çok yapıyla ilgilidir, yeni bir düşüncenin yapısını koyar. Kısaca bu üç ozan Tanzimattan bu yana ki Batı siyasasına karşı koymasını bilmişlerdir. Yahya Kemâl, Tanzimat'ı hiç görmemezliğe gelmiştir sanki, bunu da tarih bilinciyle yapmıştır. Ahmet Haşim, Yahya Kemâl'in çizgisini alarak günümüze getirmiştir.

3 — Ulusal sanat, bir ulusun tarihini, düşünce yapısını, kısaca o ulusun kendini yansıtır. Ulusallığı böyle bir özgünlük olarak görmek gerek. Bu özgünlüğü edinen sanat evrenselliğe de açıktır. Bunsuz evrenselliğin sözü edilemez,

4 — Bir ulusun siyasal, ekonomik toplumsal bağımlılığı sanatına etki yapamaz demek aklın alacağı bir söz değildir. Ayrılıklara (istisnalar) yaslamak, bu görüşün yanlışlığını ortaya koymaz, ayrılık olarak kalmasına yardım eder olsa olsa.

Fakir BAYKURT
(Hikâyeci - Romancı)

1 — Resimde, karikatürde; roman ve hikâyede, tiyatroda Batı etkisinden kurtulduğumuzun bazı örnekleri vardır. Ama bir iki çiçekle yaz gelmez. Daha yolun başında sayılırız. Türk sanatçıları, Türk toplumundan aldıkları özü, büyük biçimlere kavuşturmak için çok terleyeceklerdir. Batıyı gözümüzle çok büyütüyoruz. Ayağımızı kendi toprağımıza bassak, halkın yanındaki ve yaşamasındaki yerimizi alsak, başarımız artar. Sanatçı, kökünü kendi toplumuna, kendi toprağına daldırmalıdır.

2 — Ben, "Sanatta Batının tekniğini alalım, kendi özümüzü o teknikle anlatalım" gibi lâfları yutturmaca sayıyorum. Alman kaşığıyla Fransız turşusu kaşıklamaktır bu. Özle teknik özle biçim, ayrı ayrı düşünülemezler. Bunlar sanatın iç içe, biribirine giren, biribirinden çıkan ögeleridir. Türk sanatının biçimi, tekniği Batıdan gelmez. Türk halkının özünden gelir. Öz halktan, toplumdan geldiği içindir ki, sanat, evrensellikten önce toplumsaldır, ulusaldır.

3 — Böylece, ulusal sanatı tanımlamak gerekirse, diyebiliriz ki: Ulusal sanat, özünü ulustan alan, ulus çoğunluğunun anladığı, kullandığı anlatım araçlarıyla biçimlenen sanattır. Böyle bir sanatın yaratılması, yaratıcıların kendi uluslarına bakmalarıyla, köklerini kendi toplumlarına daldırmalarıyla sağlanır.

4 — Bizim çoğunluğumuzu uzun yıllardan beri, içerden ve dışardan sömürdüler. Onun için bir az gelişmiş bir ülkenin insanları olduk. böyle naçar kaldık. Ama insanlarımızda, bütün öteki ülkelerin insanlarında olduğu gibi, ilerlemeyi sağlayacak, bunun her türlü gereklerini yerine getirecek, hem de büyük sanatı besleyecek maya bol bol vardır. Az gelişmiş ülkelerden büyük roman, büyük şiir çıkmaz gibi yılgınlıklara katılmıyorum. Dünyanın büyük ozanları arasında yer alan Nâzım, Türkiyelidir; çıkmasa o çıkmazdı...

Hikmet Erhan BENER
(Romancı - Hikâyeci)

1 — Bütün sanat kolları için konuşmaya kendimi yetkili görmem. Öykü ve roman'a gelince, Tanzimattan bu yana, genel olarak taklitçilikten kurtulabilmiş değiliz. Bir takım yöntemlere girmenin roman ve öykü

yazmağa yeterli olduğu sanısından kurtulmadıkça, taklitçilikten ileri gidemeyiz. Sanatı, ancak kendine özgü kişiliği olan üstün sanatçılar yaratır. Ötekiler bir şeyler yapıyoruz sanısıyla onu izleyip dururlar. Tanzimattan bu yana, bir hayli Zola'mız, Çekov'umuz, Steinbeck'imizi Gorki'miz, Kafkamız, Duhamelimiz var. Konuyu, "Batı etkisi' olarak ele almak bence yanlış. Bir toplumun sanatına damgasını vuran, sanatçılarının kişiliğidir. Kişiliği olan büyük sanatçılar yarattıkça, o yakınılan dış etkinin yerini, kendi sanatçılarımızın etkisi olacaktır. Bu da bence önemli değildir. Çünkü sanat bir toplu üretim konusu olamaz.

2 — Bu soruya yukarda karşılık verdim sanıyorum. Gene öykü ve roman dalında konuşuyorum. Bu yönden, Batıya, doğuya ya da Türkiyeye özgü bir sanat çizgisini kabul etmiyorum. Sanat çizgisi yoktur, sanatçının çizgisi vardır. Kendi çizgisini bulamıyan sanatçı, sanatçı değildir zaten.

3 — Ulusal sanat deyimi kadar, evrensel sanat deyimi de uydurma kavramlardır bence.

4 — Sanatçı en azından kendi içinde yaşadığı toplumun üstüne çıkmak zorundadır. Ancak, bu aşama zorunluluğu bile, önce kendisinden başlıyarak sanatının içinde bulunduğu toplumla ilgili olduğunu gösterir. Soruyu bu anlamda alarak diyebilirim ki, toplum koşulları, sanatçının yaratma çabasına büyük ölçüde etkilidir. Elbette az gelişmiş bir ülkenin koşulları içinde yaşıyan sanatçı, bu koşulların güçlüklerini yaşıyacak, bu güçlükler, şu ya da bu biçimde sanatını etkileyecektir. Bu koşullar içindeki bir yazar, kendi iç dünyasının bunaltılarını anlatırken, açlıktan ölmemek için didinen kendi toplumunun etkisi altındadır. Bu etkiden nasıl mı kurtulmalıyız? İşte, sizin "ulusal sanat" dediğiniz bu etkiler yaratıyor. Yani sanatçının içinde yaşadığı toplumun koşulları Bu anlamda bu etkiden kaçınmak söz konusu olamaz. Yoksa sanatçının ille o koşulları anlatması derseniz, bundan, belirli bir yöntemi anlamıyorsanız, yukarıda dediğim gibi, en soyut durumları konu olarak işleyen sanatçı bile aslında içinde bulunduğu toplumun koşullarını yansıtıyordur.

Celâl ÇUMRALI
(Şair - Yazar)

I — Tanzimattan bu yana sanatımızın Batı etkisinden kurtulamadığını biliyoruz. Kurtulmasını mı istiyoruz? Sanmıyorum. Ama **kurtulmak** kavramını da sakıncalı buluyorum. Batının etkisinden sanatımızı kurtarmak diye bir sorunumuz olmamasını yeğlerim ben. Ama şu var: Batının etkisinde kalmak demek **yaratıcı gücümüzü** yitirmek, ya da **kişiliğimizi** bulamamak demek değildir.

Batının etkisinden sanatımızı kurtarmak diye bir sorunumuz olmamalıdır dedim. Bu tümceyi biraz açıklamak, çözümlemek, yorumlamak gerekiyor: Sanatımızı Batı etkisinden kurtarmak düşüncesinin ve isteğinin arkasında gizlenen anlamı görmemezlikten gelemeyiz. Kurtarmak tanımlamasiyle beliren durum şudur: Sanat toplumumuzun gelişme oluşma olayı ile ayrı alanlarda tutarak değerlendirilmektedir. Sanatı, toplumsal ve siyasal evrimin dışında bırakmanın bırakmak istemenin doğurduğu büyük bir yanlıştır bu. Tanzimattan sonra Batı'ya yönelmek zorunda idik, bu tarihsel bir zorunluktu, kaçınamazdık bu yönelişten. Sanat olayını, ister bireysel, ister toplumcu çizgi üzerinde gelişsin, toplum sorunlarının dışında tasarlamak olanak dışıdır, bilimsel gerçeklere aykırı düşer. Batı'yı bölerek, parçalayarak alamayız. Olumlu bilim anlayışını kabullenip sanat devinimlerine sırt çevirmek olamaz, istesek de olamaz. Batı'nın **şapka'sını** alıp kafasını almamak gibi saçma bir şey olur bu.

Ne yazık ki öyle de olmuştur. Tanzimattan beri **yeni** ile **eski** yan yana, karşı karşıya, bazan da iç içe yaşatılmak; uygarlık çizgimizi bu iki yön arasında sürmek çabalarıyla geçmiştir. Batı'ya yönelmek demek Batı uygarlığını **Bütünüyle** kabullenmek demektir. Bu bütün içinde **sanat** ta vardır, O'nu bu bütünden ayırmak elimizde olmayan bir toplumsal zorunluluk ve sonuçtur.

2 — İkinci soruyu daha aydınlatıcı, ferahlatıcı buldum. Sorunun içinde yanıtı da var: Türk sanatını kendine özgü bir şekilde Batı'nın yanına koymalıyız. Koymayı istemeliyiz bu istek bizim için kaçınılmaz sayılmalıdır.

Gelelim nasıl koyabileceğiz sorusuna: Önemli olan da budur. Batı uygarlığını kabul etmek'le yaratma gücümüzü, kişiliğimizi yitirmiş olmayız, bu konuda ki korku tüm yersizdir. Batı uygarlığını kabullenmek'le Batı'yı **taklit** etmek ayrı sorunlardır, ilkin bu ayrılığı e nince ayrıntılarına dek çizmemiz, belirtmemiz gerekir. Bu işi yapanların da Bat'dan korkuları kalmaz.

İlkede anlaştıktan sonra sıra geliyor **kendi sanat çizgimizden giderek mi, Batı sanatının çizgisinden giderek mi?** Sorununa. Kendi sanat çizgimizden se anlıyoruz? Hiç çekinmeden sormalıyız bu soruyu, bu bir. Batı sanat çizgisinden anladığımız nedir? Bu sorunun da karşılığını bulmalıyız, bu iki. Ben çok kısa yanıtlar vereceğim:

a) Kendi sanat çizgimiz nedir? Geleneği olan sanatlar, olmayan sanatlar diye bir bölüm açmak zorundayız burada. **Roman, Yontu,** geleneğimiz hiç yok gibi. **Karagöz, Ortaoyunu,** dışında **Tiyatro** geleneğimiz de yok. **Mimar'lığımız, Müziğimiz, şiirimiz'in** bir geleneği var. **Minyatür** ve **süslemeci'liğimizin** değerini ve yerini yadsımamak şartiyle ve

tam Batı anlayışı içinde kalarak bir **Resim** geleneğimiz de ne yazık ki yoktur. **Öykü** içinde sonuç başka türlü değildir. İlhan Berk ile Suut Kemâl Yetkin tartışmasının sürdüğü şu günlerde öyle anlaşılıyor ki bu sorular daha çok **Şiirimiz** bakımından ileri sürülmüştür. Biz de şiirimizi anımsıyarak bu sorunlara değinmek istiyoruz.

Yahya Kemâl bu sorunu çok yaygın olan şu mısraı ile karşılamış:

Kökü mâzîde olan âtîyim

Kendi şiir geleneğimizden ayrılmıyacağız, kökümüzü yadsımıyacağız, ama Çağımızın, giderek **yarınların** ozanı olacağız, geleceklere böyle bir gücle seslenebileceğiz. Bu görüş doğru mu yanlış mı, olabilir mi?, olamaz mı? Bence en kesin ve doğru yanıtı yine Yahya Kemâl vermiştir. Ama bu kez yapıtlarıyla verilmiştir: **O l a m a z !** Yahya Kemâl ne yarınımızın ne de çağımızın ozanıdır.**Dün**'ün büyük ozanıdır, Bu **ağaç** bize dünün güzel çiçeklerini, olgun meyvalarını vermiştir. Bu sözlerimizle geçmişte ki şiirimizi, geçmişimizi tüm yadsıyor, küçümsüyor değiliz elbette. Geçmiş: Bütün iyi kötü örnekleriyle, acılarıyla sevinçleriyle, zaferleriyle yenilgileriyle, **geçmiştir.** Geçmiş'in bütün değeri **tarihsel oluş** içinde yargılanabilir. Geçmişin' bir **anı değeri,** bir **müze değeri** vardır. Ögünç verici olaylarıyla da, utanç verici olaylarıyla da **geçmiş bizimdir.** Ama **biz** geçmiş'in olamayız. Bizim yerimiz Batı uyğarlığının içindedir. Batı uyğarlığı içinde nasıl olabiliriz, Kişiliğimizi ve benliğimizi yitirmeden yerimizi (gönül ister ki baş köşemizi) alabiliriz, almak zorundayız da.

b) Batı sanat çizgisini de ben Batı uygarlığından ayrı düşünemiyorum. Batı sanat çizgisi kavramı yerine Batı uygarlığı kavramını korsak daha aydınlık bir düzene çıkarabiliriz sorunumuzu. Batı uygarlığının ana ilkeleri nedir? Tartışmamızı bu yöne çevirmeliyiz. Bugünkü Batı, Uygarlığına nasıl kavuşmuştur? İşte ana sorun buradadır. Hep biliyoruz ki sanatta **Yeniden Doğuş** hareketi, bilimde **olumlu görüş,** sıyasada **insan onurunu** kurtaran koruyan, insan halklarını sağlıyan **devrimler..** Bu ÜÇ Ana Yol'dan giderek kurulmuştur. Batı uygarlığının temelleri. Şu var ki bu kolları, bu ana yolları birbirinden ayırmak birini kabullenip ötekisini atlamak atmak gibi bir tutumla Batı uygarlığına ne geçebiliriz ne de geçip yerleşebilirz. Sonuç şu olmalı demeye getireceğim: Yaratma gücümüzü, kişiliğimizi yitirmeden Çağımızın nedenlerine, sorunlarına sırt çevirmeden, bu ana üç yoldan giderek Şiirimizi - daha geniş deyimiyleSanatımızı - başarıyla yürütebiliriz.

3 — Bu sorunun, birinci ve ikinci soruyla olan ilişkisini koparmadan yanıtlamak gerekir kanısındayım. Ben Ulusal sanattan kısaca şunu anlıyorum: Ulusumuzun gerçeklerine, insanımızın sorunlarına karışarak - eğilmek ve değinmekten ileri bir anlamı vardır **karışmanın** - yaratılacak sanat. Dar açıdan bakınca Memleketci - ulusal gibi görünen bu sanatın geniş açıdan **İNSANCIL** bir anlamı varsa, o sanat **Evrensel** olabilme gücünü de kazanmış sayılır. Bu görüşü çevirerek diyebiliriz ki; Evrensel niteliğini kazanmış bir sanat Ulusal sanat olma damgasını yitirmemiştir. Evrensel bir sanatın yaratıcısı bakımından, dili bakımından, araçları yönünden **kimliğini** belli eder. Örneğin: Bir **Federico Garcia Lorca**'nın şiirleri, yazıldığı ulusun şiiri olmakla kalmamış, Evrensel birer yapıt olarak Dünya sanatının malı olmuşlardır.

4 — Öyle sanıyorum ki bu soruya birinci soruda ki sorunlar üstüne eğilirken gerekli karşıtlar verilmiştir. Sanat olayını, toplum koşullarının dışına almak, O'nu boşluğa bırakmak olur. Az gelişmiş bir ülke olarak kalmanın sanata etkisi elbette olumsuz olur. Sanat olayını uygarlığın, toplumsal devinimlerin ve devrimlerin dışında tasarlayanlar için böyle bir **etki** söz konusu olmayacaktır. Onlar **karasapan** uygarlığının bir ozanı ile **Uzay Çağı**'nın Füze uygarlığı içinde görüşlerini kazanmış bir ozanın **yapıtları** arasında bir ayrım görmiyecekleri açıkca bellidir. Diyeceklerini biliyorum: Az gelişmiş bir ülkenin ozanı daha içtenlikle yaratır o yapıtları. **Sevgilisinden uzakta** olduğu için yanıp tutuşması daha köktendir, sesinin yanıklığı insanı içinden kavrar, sarar, sarsar. İşte bu görüşte olanlar için nerdeyse az gelişmiş ülkede yaşamak bir mutluluk sayılacaktır. Yanıtımız çok kesin olacaktır: Siz bu ulusu karasapan uygarlığı içinde yaşamaya bırakırsanız, o ülkenin ozanında **uzay çağının özlemini** çekmek duygusunu uyandıramazsanız ki.. sevgilisinden uzak kalanların içli sesini duyabilmek için O'nun bir kez **sevgilisi** olması gerekir.

D o s t 'un sorularını çok önemli ve yerinde bulduğum için uzattım yanıtlarımı, Batı uygarlığını benimsediğimize göre ;hoşgörürlülük ilkesine güvenerek özür dilerim .

Arif DAMAR

D

Arif Damar
(Şair)

1 — Önce Batı etkisinden ne anladığımızı açıklamak ister .Batı etkisiyle, batılı düşünceyi ayırmak gerekir. Sait Faik, Nâzım Hikmet hem batılı, hem de ulusaldır. Batılı düşünceyi benimsemeden ne batılı ne de ulusal bir sanat yaratılamaz. Roman, oyun hikâye Batıdan alınma türlerdir. Ulusalı da yapılmıştır.

2 — Batılı anlayışla kendi gerçeklerimizi işleyerek. Kendi dilimizde, kendi özümüzü, kendi insanlarımızı canlandırarak, kısaca kendimiz olarak.

3 — Ulusal sanat, halkçı, halktan yana, emekten yana sanattır. Ulusal sanat folklordan, masallarımızdan, tarihimizden yararlanır.

4 — Az gelişmişlik bir anlamda bağımlılık, ulusal bir sanatın doğması, gelişmesi için en uygun ortamdır. Böyle ülkelerde akla kara belirgin, sorunlar açık seçiktir. Sanatçı politikacı dayanışması kolay, sömürücüler, benciller, işbirlikçiler yabancılarla kolkola gezdiklerinden öz ve konu bakımından, sorunları gösterir, çözüm yollarını belirtirken sanatçı güçlüğe uğramaz. Az gelişmiş ülkelerde Batının gerici etkilerine karşı, ilerici özler, düşünceler toprağa kolaylıkla dayatılır.

E

Muzaffer ERDOST
(Hikâyeci - Yazar)

I — Türk sanatı, batı sanatının etkisinde gelişmekte veya değişmektedir. Çünkü, sanat soyut bir varlık değildir. Onu doğuran, var eden insana sıkı sıkıya bağlıdır. Sanatın yaratıcısı, üreticisi insan ve onu çevreleyen toplum, batının etkisinden kurtulmadıkça sanatı da batının etkisiden kurtulamıyacaktır.

"Batı etkisi" çok kibar bir sözdür. Türkiye, politikası ile, ekonomisi ile olduğu kadar, kültür ve sanatı ile de batı sanat ve kültürüne tek taraflı mahkûm edilmiştir. Emperyalist batı, nasıl tarımı Türkiye'de dolaylı yollardan kendi çıkarlarına uygun alanlara kanalize etmişse, nasıl Türk ekonomisini sanayiini hileli yollardan kendi dümen suyuna başlamışsa, yirmi yıla yakın bir zamandan beri Türk sanat ve kültürü, batı sanat ve kültürünün tatlı bir pazarı olmuş, batı emperyalizmi, Türk sanatını, tek taraflı gelişen bir pazarı haline getirmiştir.

Türkiye, bugün batının büyük pazarlarından biridir. Biz batılılaşmak adına, pazarların sayısını çoğalttık, yücelmek adına, başkalarını yücelttik. Türkiye hangi alanda olursa olsun pazar olarak kaldıkça, herşeyin beyni ve yüreği batı olacak, ve biz ulusal kişiliğimizi kuramayacağız. Ulusal varlığını kurtaramamış, ulusal

kişiliğini kuramamış, ulusal bilinci ve savaşı abideleştirememiş bir toplumun, ulusal sanatı da olmıyacaktır.

2 — Türkş sanatını, batı sanatının yanına koymak endişesi de nereden geliyor? Sanayi devrimleri ve ona bağlı olarak gelişen emperyalizm Asya'yı ve Afrika'yı daima bir sömürge ve bir pazar olarak görmüştür. Kurtuluş savaşımıza, bağımsız ve uygar bir devlet kurmamıza tahammül edememiş emperyalist bir batı vardır. Emperyalizmi, yalnız ekonomik alanda, askeri ve siyasi alanda düşünmek, kültürü hesaba katmamak ne kadar saf bir düşünce olacaktır. Batı, kendi dili, kendi sanatı, kendi edebiyatı ile kendi kültürünü yaymıya ve bu yoldan kendi emperyalist özünü ebedileştirmeye çalışıyor. Fransa Amerikan kültürünün; Amerika, Fransız veya Alman kültürünün Türkiye'deki gelişmelerini kıskançlıkla izliyor ve emperyalist batı, Türk aydının kafasını bir pazar olarak kullanıyor. Kültürü, emperyalizmin hünerli bir anahtarı olarak kullandığını, Türk sanatçısının sezmemiş olması gerçekten üzülecek bir noktadır.

Kültür emperyalizminin yaratıcısı batı, kendisinin yanında, kendisi ile boy veren bir Türk sanatını görmeye tahammül eder mi? Biz Asyalıyız. Batının aferin'ini almaya çalışacağımıza, kendi onurumuzun sanatını yaratalım. Türk Ulusal savaşı, halâ emperyalizm ile katı bir savaş içerisindeyse, bunun bir parçası olan kültür ve sanat da, batının emperyalist sanat politikası savaşa girmelidir. Batı sanatının emperyalist politiksını görelim ve ondan sınıf geçme notu almak için, katıksız ona benzeme sevdasından vazgeçelim. Asya ve Afrika kıtalarında, Çin, Japonya, Hindistan ve Mısır gibi büyümekte olan devletler, batının kayıtsız şartsız üstünlüğünü bozmakta ve Avrupa ile Asya-Afrika arasında yeni bir denge yaratmıya çalışmaktadırlar. Bu büyük oluş içinde, sanatımız kendisine yakışır yeri almalı ve Türk Ulusal politikasını, kendi ulusal felsefesi ile etkilemelidir. Batı sanatının yanında boy vermeyi değil, Asya-Afrika grupu içinde sanatımızın yerinin ve geleceğinin ne olması gerektiğini tartışmalıyız.

3 — Ulusal ekonomi, ulusal politika ne demekse, ulusal sanat da o demektir. Herşeyden önce de birbirlerine çok sıkı bağlarla bağlıdırlar Ulusal bir ekonomisi, ulusal bir politikası olmıyan ulusların, ulusal sanatı da olamaz. Alınterini emeğini, madenlerini kendisinden daha bilgili ve daha kurnazca yediren bir ulus, insanlık onuru, insanlık gururu nasıl kandırılmış ve aptal yerine konmuşsa, onun yaratacağı sanatın da kandırılmış ve aptal yerine konmuş olması o kadar tabiidir. Kendi hakkını, kendi emeğini yediren bir insanın, sanatı, bir sömürge sanatı olacaktır.

Ulusal sanat, insan özünün bir bütünüdür. Bu insan belki ilkeldir, belki bilgisizdir, belki çok zeki değildir; fakat başkaları tarafından kandırılmış uygar, bilgili ve zeki insandan üstündür, çünkü ondan onurludur. Çünkü bu insanın, değerleri tamdır. Ulusal sanat sözünden, ulusun maddi ve manevi değerlerini koruyan ve onu yükselten sanatı anlıyoruz. Sömürmeye köprü kuran sanatı değil. Türk ulusunun bütün kurumları ile ulusal savaşı başarması, emperyalizmi organik bünyemizden söküp atması, ulusal bir sanat yaratmanın tek yoludur.

4 — Türkiye kendi tarihi oluşu içerisinde, bugünkü toplumunu ve insanını yaratmıştır. Bu toplum ve insan az gelişmiş ülkenin yarattığı toplum ve insandır. Türk tarihi ve Türkiye coğrafyası, ona, öbür az gelişmiş ülke insanından ayrı bir kişilik verir. Sanatçı, bu kişiliği kendi modern perspektifinden geçirerek sözlerle, renklerle, biçimlerle, seslerle katılaştırır ve sanat eserini kurar. Yâni sanat eseri, kişiliğin, toplumun, çağın verilerini birleştirerek karşılaştırır. Biz, bu kişiliğimizi, ulusumuzu, çağımızı temsil edecek sanata niçin, neden karşı çıkacağız, ben anlamıyorum. Az gelişmiş ülkelerin sanatçıları, gelişmiş ülkelerin sanatçıları gibi sanat yapsınlar istiyoruz; bu insafsız, insafsız olduğu kadar saçma saçma olduğu kadar hileli bir istektir ki, sanatçı ile sanatı arasına yeni mesafeler koymaktadır.

Yok, bu soru ile, gelişmemiş olduğumuz için, sanat eserleri satılmıyor, ilgi görmüyor demek isteniyorsa, o başka. O zaman şöyle soracağız: Geliştikçe sanata ilginin artacağını daha doğrusu edebiyatın tansiyonunun artacağını mı sanıyoruz?.

Geliştikçe, ekonomik ve toplumsal yapıda meydana gelecek değişikliklerle, edebiyat arasında bir yakınlaşma değil, bir uzaklaşma olacaktır, düşüncesindeyim. Evet, gelir seviyesi ve alım gücü yükselecek, kentler kalabalıklaşacak, okur yazar kitlesi artacak. Fakat sanayi ile birlikte iş bölümü ve uzmanlık da artacaktır Tüketimi artan insan, daha çok kazanmak için daha çok çalışacaktır ya da daha az çalışarak, daha çok kazanmak için, bilgilerini işbölümü içerisinde çok küçük bir alana kanalize edip derinleştirecektir. Bilgileri, düşünceleri, estetik anlayışı ile parçalanmış gelişmiş insanı edebiyattan ve edebiyatın sorunlarından kopmuş, uzaklaşmış olacaktır. Bizce teknik insan, özü gereği edebiyattan kopmuş insandır. Olsa olsa sanat onun için bir zevk, bir eğlence aracı olacak ve gelişmişlik sanatı bu alana iteliyecektir. Zamanı olmıyan insan, kafasını işinden başka şeylerle yormak istemiyen insan, insanla uğraşmıyan insan, katılaşmış insan, işbölümü içerisinde parçalanmış ve tekniğini kaybetmiş insan.. Umudumuzu bu insana bağlamış görünüyoruz. İşin kötüsü, gelişmemiş ülke insanın düşünce ve duygularının, gelişmiş ülkede aynen devam edeceğini sanıyoruz.

Diyeceğim şu: Az gelişmişlik sanatımıza ve sanat alıcısına damgasını elbette vuracaktır. Buna karşı çıkmak, bundan kurtulmaya çalışmak bence saçmadır.

Leylâ ERBİL
(Hikâyeci)

I — Kurtulamamıştır. Etkinme dışında kalabilmiş bir iki ad sayılabilir ancak, ötekiler; sanatında yerel konuları işlemiş yazarlar da dünya çapında evrensel bir yapıt veremediler. Bu soy ürünler belli sanat çizgisini aşamamış iyi niyetli, anıklık gösteren yazarların kaleme aldıkları: vereme, köylüye karşı yufka yüreklilikler belli eden (yada benzeri) bitkilerdir. Nedenleri ilkin, köklü, sağlam bir yazın geçmişimiz olmayışı, okullardan başlıyarak sığ, temelsiz yapıtlarla beslenegelmekte olduğumuz, tarihi nedenler yüzünden toplumumuzun bilim, düşünce alanında, değerler yetiştirememiş oluşu. Bir tek Klâsiğimiz olmayışı örneğin. Büyüyemiyen raşitik bir çocuk denli, durmadan batının ürünlerini bir yirmi, elli yıl arayla geveleyip durmamız. Bunun sorunları da herkesin bildiği çıkargözetir çevrelerin tutumu olduğu ayrı bir konu. Yoksa kimse bir Amerikan toplumundan

daha aptal doğduğumuz savını öne süremez. Bizde sanatcı yapıtı tanzimattan bu yana, neler bilindiğini kanıtlıyan (ispat eden) bir belge (vesika) niteliğindedir. Bu, konumdan kurtulmuş dünya çapında tek ozanımız (ulusal ozanımız) N. Hikmet'tir. Genç kuşak yazarları da kurtulamamıştır bu sonuçtan. Onlar içinde de en belirgin kurban Demir Özlüdür. Başında iyi niyetli bir Sartre salkıcısı (habercisi) olarak karşıladığımız öyükcü, batının varoluşçuluk öğrentisinden başlıyarak, çok özgün sanatçılarını da içine alan (kafka, Beckett) bir el çabukluğundan sonra bir ara yitik Kuşak sanatına uğramış, şimdilerde ise Husserl'in Fenomenaloji'siyle paralelliği bilinen bir akımdan "Noveau-Romandan" kopyalar çekmeye başlamıştır. Düşünülürse birbirinden ayrı felsefeler getiren bunca adamın bir geri ülke yazarının ilk bir kaç yılına sığdırılması sadece fırsatcılıkla bağdaştırılamayacak, özünlü toplumsal nedenlerin sonucu bir trajik komedidir.

2 — Batının yanına konulma kaygısı açıkca bir aşağılık duygusunu gile getiriyor. Gerçekten de bu duygu sömürücü güçlerin etkisiyle geri kalmış ülke yazarlarının kaçınılmaz bir yazgısı olmuştur. Netekim Tanzimattan bu yana Türk yazısı da, içine arada bir yerellikler sıkıştırarak, bu tasayı yaşayagelmiştir. Geçenlerde bir ozan arkadaşım: "yabancı dil bilmediğim için allaha şükrediyorum" demişti. Çevirileri de saklıyamayız ya yazarlardan! Kendi kendimizi yaratmak zorundayız derim ben. Köyden yetişmiş yazarları bilemiyorum olaki onların köklenecek kaynakları vardır. Kentli yazar için büyük çatışmaları, tutarsızlıkları, yabancılaşımlariyle bu topluma özgü "insan'ı anlatmanın da (diyalektik bir açıdan) çıkar bir yol olduğunu düşünebiliriz. Biçim bakımından kendi özünle uyuşmuş yapıtı yaratabilmek bunu yaparken batının ürünlerinden bir etkinme değil, bilgili olma bakımından yararlanabilmek. Yadsıyamayasağımız yan bugünün evrensel sanatına ulaşmak için, bugüne değin yaratılmış olanları aşabilecek bilgi yada sezgi gücüne ulaşmanın da şart olduğudur. Tersi gereksiz çoğaltmalar (teksir) yapmak olur. Batıdan yararlanmak, tüm dünya sanatına açık olmak, ama sanat yapıtı önünde özünden kaymamak. Bir yerde sanatcının kendi kendisini ele verişi olacaktır bu: kim çıkar da ben öylesine çıkarcı, öylesine düzenciyim, öyle de temizim der içimizden. Batının yüzyıllardır bilenmiş bilinci yapıyor bunu; Sartre'ı, Genet'si, Henry Miller'i yapıyor. İçimizde başkalaşıp intihar ettiğini yazanlar sırası geldikçe kurnaz ödünlemelerle (taviz) bir nenler elde etmeye bakıyor, yerine göre milletle barışık, yiyip içip, oynuyor. Hiç değilse özünle çapraşık bu yaşama durumunu dile getirebilseler, evrenselliğe o yolla da varılır elbet.

3 — Yukarda da belirtmeye çalıştım kentli yazar için ulusal olmanın anlamı değişime uğramıştır. Toprak kavgasına, kadın sorununa, din problemine salt seyirci bir burjuva yazarın onlarla iç içe yaşamadan bu konuları ele alması bir özenti geçirmekten ileri gidemez. Bugün Türkiyede ikili yaşamalara düşmüş, bağsız kalmış, çok özel yaşantıları sürdüren bir çeşit dışlamış kendisini, sanatçıların bulunabileceğini de düşünelim. Puritanlığın hervakit yanlış yorumlara sürüklediğini kişiyi unutmayalım. Önemli olan öylesi yaşantıları, o evreni de başarıyla özdenlikle, kaçamaksız yansıtabilmektir. O soy yaşamaların da gene tarihi, toplumsal ve ekonomik koşulların yarattığını bilelim. Böylesi bir sanat bile bence ulusal bir sanat olacaktır. Ve bu anlamda ulusal olmadan evrensel olunmaz derim.

4 — Bunu yukarda belirtmiş oldum: düşünülemez, az gelişmiş ülke olmak toplum koşullarını yaratacağına göre? Bugünün sanatçısının durumu Amerikan sömürücülüğünün dışında koşullanmış değildir şüphesiz. Nasıl karşı mı çıkarız. Çeşitli yollarla: savaşarak, örneğin ayni düşünceleri savunan bir partiyi iktidara getirmeye çalışarak.

Refik ERDURAN

Refik ERDURAN
(Yazar)

1 — Sorunuzdaki "kurtulmak" sözüne karşıyım. Dünyadaki bütün kültürler birbirini etkiler ve bu kötü birşey değildir. Kötü olan taklittir. Şiirimiz ve romanımız körükörüne Batı taklitçiliğinden çoktan kurtultu (ispatı bu alanlarda yabancıların "değişik" bulup beğendikleri eserlerimizin uluslararası düzeyde ortaya çıkışlarıdır). Tiyatromuzun da bu yola girmekte olduğunu umuyorum. Başka sanat dallarımızdaki durumu kesin bir yargıya varacak kadar bilmiyorum.

2 — Batı sanatının çizgisi" diye birşey yoktur; Batıdaki - ve Doğudaki - ulusların başarılı sanat çabalarının yüzeyi vardır. O yüzeyi tutturacak değerde sanat yaratmağa çalışmalıyız. Bunun dışında Türk sanatını Batının yanına koymağa çalışmak gerektiği kanısında değilim.

3 — Ulusal sanat kendi iç dünyamızı başarıyla yansıtan sanattır (ille dış dünyamızı da yansıtması gerekmez). Bu gerçekten başarılırsa ortaya çıkacak sanat hem ulusal olur hem evrensel Ulusal olmayan sanat iç dünyamızı yansıtmayı başaramamış demektir ki ozaman evrensel olması söz konusu bile değildir tabiî.

4 — Yaratırken sanatçı ister istemez toplum koşullarının içinde ve etkisindedir. Ama bir ülkenin az gelişmiş oluşunun sanatçı üstündeki etkisi ille kötüdür diyemeyiz; sanat tarihi bunun tersinin de olabileceğini gösteren örneklerle doludur. Kaldı ki Türkiye sanatçıya gerekli araçları sağlamak bakımından pek az gelişmiş bir ülke değildir. Bazı dallarda çok gelişmiş ülkelerden birkaçını geçmiştir bile. İstanbul ve Ankara'daki tiyatroların sayısını buna örnek gösterebilirim.

Nuri İYEM

I

Nuri İYEM
(Ressam - Yazar)

Sorularınıza resim sanatı alanında bugüne değin olagelmişlere yaslanarak karşılık vereceğim.

1 — 1936 yılından bugüne dek, G.S. Akademisinden diplomalı ressam yetiştiren, devlet sergilerini yöneten, yurt dışına "Türk resmi"ni seçip gönderen, Devlet Jürisini kuran, diyeceğim plâstik sanatlar alanında devlet yatırımlarının tümünü tüketmeyi üstüne ödev almış bulunan bir kuşak var. Bunların Alman ve Paris ekolünün Türkiye temsilcileri olduğu, su götürmez bir gerçek. Ayrıca yurdumuzda resim üstüne eleştiri, galeri, alıcı, satıcı yani; ORTAM dediğimiz yokluğunu da katın E. durum böylesine olunca. Türk resminin Batı etkisinden gerektiği kadar kurtulabilme şansı nice azalır, anlaşılmaz mı? Her zaman işin içinde bulunduğumuz bu dönem için, şu gerçek olgu unutulmayacaktır: 1936 dan beri sorumlu katları elinde bulunduran D Grupu sanatçıları, İstanbul Fransız Konsolosluğunda PARİS EKOLÜNÜN TÜRKİYE TEMSİLCİLERİ adı altında resim - heykel sergisi açmış kişilerdir.

2 — Medrese yerine üniversite kurmayı bizlere zorunlu kıldıran koşullar ne idiyse, nakışı, Arap harfleriyle yazı istifini, minyatürü bırakmay ve Batı anlamında yağlı boya resmi, toplum yaşayışı için gerekli görmek zorunluğu, DEVRİM'e inanmış resim için aynıdır.

Elbette ki, Üniversitemiz Batıdan herhangi bir üniversitenin kopyası, özentisi değildir. Yaşam değerince ağırlığı, gerekirliği, vazgeçilmez yapıdır o.

Şimdi, bu yapıya - bize özgü değil sanıp ve - bize özgü olsun diye, medrese düşünü ile yöntem sokabilir misiniz?

Resim alanında bizden öncekiler, sorunu yanlış koymuş, son kertede yanlış çözüm yolu aramışlar. Bu kuşakların hepsinden önce kavramaları gereken bir gerçek vardı. O da, Batıdaki resim ve heykel devinişlerini yaratan gücün, daima bir dünya görüşü olduğunu anlıyabilmeleri gerçeğiydi. Bizden önceki ressam kuşaklarının, belirgin, DEVRİM'imiz açısından sağlam, yeterli bir dünya görüşleri bulunduğunu savunmak çok güçtür. Baksanıza bir kere adamlar "Temsilcilik"ler peşinde Türkiyede...

Onlar düşün yönünden eni - konu bulanık, sisli - kendi deyimleriyle - MODERNLEŞME dedikleri özenti ile Batıyı izler, anlayabilirler miydi.

Modernleşmeydi hevesleri, Allah için de modernleştiler. Ama ne yazık ki eğitimlerine bırakılmış genç kuşakları da kapsadı bu modernleşme.

Şimdi, bu kuşakların yetersizlikleri yüzünden doğmuş kargaşaya bakıp, Osmanlı yaşam felsefesine yaslı işlere dönmek mi gerekli?

Onların Batıyı anlamada gösterdikleri güçsüzlük yüzünden, Batıya sırt mı çevirelim? Giderek, bu adamların yeteneksiz oluşlarının suçunu, devrimimize mi yükliyeceğiz?

Bir kez Batının, onların sandığınca toptancı görüşle kuşatılır plâstik sanatlar eylemi yok ki. En yaygın, dünyayı kapsadı, denecek kadar yaygın, soyut resim devinişi bile, bölge bölge ayrılıyor birbirinden. Öyleyse, neden bizim de - soyut olsun ya da olmasın - kendimize özgü deyişlerimizin olmasın resimde?

3 — Bence ulusal resim, yukarıdan beri belirtmeğe uğraştığım DEVRİM'e bağlı, ona yaslı resimdir. Şuna da inanıyorum ki, resim bayrakla, motifle, konu ile ulusal olmaz. - Yapıla gelenler ortada Bayrak, motif ve daha birçokları, resime asalak olma yolunu açar. Bu ise anca yaratma yoksullarının işidir. Doğrusu ya, her alanda rastlanan zorlukları doğuran etkenlerle nasıl çarpışılıyorsa, resim sanatımızda da, bunun kavgası ediliyor. Türkiyemizin içinde bulunduğu sorunlarla bu da sıkı sıkıya bağlı.

Bir süt - liman sanat ortamımız olsun, dediğim yok benim. Ama ,böylesine kargaşa yeri olmamalıydı Türkiyemiz. Dün falan sanatçıyı yalan yanlış yargılarla "efendim ulusal sanat yapıyor" der, göklere çıkarırlar, bir de bakarsınız bugün, aynı sanatçıyı yerin dibine batırmak için bir sürü nedenler bulurlar. Oysaki, bu yargıların - ne dün, ne de bugünkülerin - bir iyice incelerseniz sanatla ilişkin yönü, yöreleri de yoktur.

4 — Diyeceğim, ulusal resim, sandığımız kadar ucuz değil. Bunu bir kez bilelim. Doğrusu ya şimdikilerde bir elin Paris ekolünün Türkiye temsilciliğini, öteki elinde ise ulusallığı tutmaya çabalayan ressamlar epey seyreldi. Bugün soyut ya da somut çalışan bir bölük sanatçımız, gerçekten ulusal, ya da bölgesel diyebileceğimiz niteliği var olan çağdaş Türk resmini yapıyor. Bunlardan bayraktı, motifti, yok minyatür çeşnisi ya da "ya Hazreti Mevlâna" yazısı ve Mevlevî (sema) dansı yapanlarla bezekli, sahte ulusallık yoktur.

Resim sanatımız sorununa daha önemle eğilmişlerdir. Çağdaş herhangi bir Batı akımına inanmış olsalar bile, içinde yaşamlarının sürüp gittiği, bugünün Türkiyesinin ileri düşünüşüne bağlılıkları, bu toplum yaşayışının onlara verdiği gerilimin yankılarını yapıtlarında bulabiliyoruz. Gel-gelelim, az gelişmiş bir ülke olmanın çilesini bunlar da çekiyor. Onların çabalarının önemi değerlendirici, gözönüne serici hiçbir çaba yok. Resim sanatımızdaki şu iyi ile kötüyü ayırt etmekten yoksun temponun dışına çıkamayışımızın nedenleri, bence yine toplum düzenimizdeki aksaklıkla açıklanabilir. Ha bire demokratik toplum düzeni diye sözler edip duruyoruz. E, hani ya ol demokratik düzenin gerektirdiği işlemler nerede? 1936 yılından beri D Grupunun heveslerine göre, resim - heykel işlemlerimiz akıp gidiyor. Demokrasi mi bunu gerekli kıldı? Yoksa devlet çabalarının ömr-ü billâh, eninde sonunda bir okul olan G.S. Akademisine bırakılması demokrasi cilvesi mi?

Belki aldanıyorum ama, bana da öyle geliyor ki, adını değiştire değiştire, aslını faslını hiç kurcalamadan sürdüre - geldiğimiz bir değişmiyen düzen - ya da düzensizlik - içinde yuvarlanıp gidiyoruz.

Peki, hadi habire savundukları gibi, sosyalist toplum düzeni bize göre değil imiş diyelim. Öyleyse, şu ayak uydurulması artık kesin bir zorunluluk olduğu söylenilen demokrasi eylemine var gücümüzle sarılsak ya. Örneksediğimiz nice bir demokratik düzendir?

Batı ise, Batı demokrasisi içinde, galerisi, alıcısı, satısısı, eleştiricisi, toptan deyimle plâstik sanatlar ortamı bulunmıyanı hangisidir? Fransa mı, İngiltere mi, Almanya mı, İtalya mı, neresi bu bizim örneksediğimiz ülke?

Söz gelişi, bizdeki Güzel Sanatlar Akademisi örneğini, hangi Batı ülkesinde bulabiliriz? Hiç, ama hiçbir ülkede, böylesine geniş yetkilerle, memleketin bütün plâstik sanatlar işlemlerine burnunu sokmuş, egemenliği altına almış okul asla yoktur. Kuruluşu ile bir okul sınırını aşmaması gereken yerde, anca bir güzel sanatlar bakanlığının kapsıyabileceği işlemler geçerse, devlet yatırımlarının tümü gitmez de ne olabilir?

Kendi görüş açımdan sorularınıza verebileceğim karşılık bu kadar. Şimdi biraz da ortadan konuşalım. Doğrusu ya, ben birtakım kuşaklar yaşıyorum kimi sorunlar karşısında. Söz gelişi şu bize özgü olmak yolunda yapıla - gelenlere bakıyorum da, giderek devrimci düşüne aykırı sonuçlara varılabilir diyorum. Çünkü, dünün işleri, Osmanlı yaşam felsefesine yaslı olarak yaratıla - gelenlere, bize özgü oldukları için sarılan birçok ressam var. Elbette ki bunlar bizim. Bizim ya, yine de üstünde düşünmemiz gerekir sanırım. Bir kez şu "HAT" yazı eylemini alalım ele. Bugünkü günde arap harfleriyle olduğundan çok, yeni harflerle, berber dükkânlarından tutun da, dolmuşlara varasıya "Allahın dediği olur", "Maşaallah", "Ya hâfız" ve "besmele" lere bol bol rastlamaktayız. Öbür göredede kimi ressamlarımızın "ya hazret-i Mevlâna" sözünü Arap harfleriyle tuvallerine yazdıklarını, bunun yanı sıra Mevleviler (sema) dansını çizdiklerini, Çallıdan, Cemal Tollu'ya dek görmüşüzdür. Görmüşüzdür ya, bir yandan da, açıktır ki halk (HAT) yazı işlerinden plâstik anlamiyle bir ilişki sürdürüyor denemez. Onlarda plâstik bir güzellik buluyor, bu yüzden dükkânlara evlere, araçlara koyuyor diyebilir miyiz? Hatırlarsınız, Arap harfleriyle (HAT) eylemini sürdürmenin eni - konu kısıtlandığı dönemde, besmeleler ve diğerleri, bu kez yeni harflerle yapılıyor, halk da gerekli gördüğü yerlere bunları asıyordu.

Hepimizin bildiği gerçek şu ki: kendisinden hep alınmış, ama ona birşey olsun verilmemiş halk yığınları, ilkel çağlardan kalma korunma yollarına, geleneğine, dek geri geri kayarlar. Yine hep biliriz ki, bizim halktaki yazı düşkünlüğü, o yazılarda her çeşit felâketlerden koruyucu güçlerin varlığına inanmadan doğar. XX. yüzyılda halkımız arasında sürüp giden, bizim "hat" eylemi dediğimiz, toplumumuz yapısında nerelere yaslı olduğu, kökleri, araştırılacak olursa; zevkli istiflerden duygulanma sonucuna varılamaz. Halk, ya da insan oğlu, çaresiz kaldığı yerde, yeniden yaşama gücü bulabilmek

için "Allahtan umut kesilmez" der. Bunun gibi, yazı (hat) dediğimizin halk arasında günlük yaşam içinde onların her birinin önemli, koruyucu ödevler gördüklerine inandıklarını yadsıyamayız. Karınca duasını unutmıyalım.

Demek ki halk yığınları, doğa - üstü, insan - üstü, görülemiyen, anlaşılmayan ama bir yandan da, yaşam içinde etkenliği bulunan güçlere inanmaktadır. Onun için de bu yazılar aracılığiyle, söz konusu olan güçlerle SOMUT İLİŞKİ'ler kurup, şu görünmez güçlerin kötülüklerinden korunmak istemektedir. Sihir'i, büyü'yü, muska'yı unutmıyalım.

Şimdi soralım kendimize, devrimci, bilime inanan, yeni dünya görüşü olan bizlerin, halk arasında oluşan yazı (hat) işlerine, giderek bugünkü yaşam içinde bulunanlar, halkımızın kendisinin yaptığı, yarattığı el işleri de olsalar, onları, sanat yaratmalarında temel olarak aldığımızda; ne yöne, yöreye dönüşmüş oluruz dersiniz? Ters - yüzün, dön-geri ettikten sonra, olabileceği kadar bize özgü bir çeşni elde edilmiş de olsa, bu çabaları yadsımamız gerksiz mi. Sormalıyız kendi kendimize; çağdaş uygar insan, doğa üstü güçlere mi, yoksa fizik güçlere mi inanıyor?

İsterseniz NAKIŞ dediklerimizi ele alalım ve bunların ta çıkış yörelerine kaynaklarına gidelim. İsterseniz, varın İslâm öncesi Türk halk sanatındaki geometrik biçimlemelere gidin. Bu geometrik biçimlere dönüşmüş, hani neredeyse betin olmaktan tüm kurtulmuş işleri, bir güzel inceliyecek ve üstünde duracak olursak, insan soyunun hangi çağına özgü inanışlarına yaslanmış deyişlere varırız dersiniz?

Bir bakıma doğa bilimi gelişmesinden önceki dönemlerde, çeşitli toplulukların geometrik sunu kurallarını kullanmış olanlar ilginç bir olgudur. Şimdi bizim sanat yapıtı dediğimiz bu işlerdeki sanat formu, zevkli imgelere ya da bizim inandığımız yaratıcı sanat eylemine kolay kolay bağlanamazlar. Onlar, bu bizim sanat formu dediğimizle, söz gelişi herhangi bir yaratık da, büyü inancına bağlı gördüğü güçleri ve etkilerini ayırmak amacını gütmüşlerdir.

Giderek bu bakımdan bir toplumun ilkelliğe dönüşü ile, ilkel biçimlere eğilmesi arasında ilişki görenler bile var. Neyse sözü uzatıp konuyu dağıtmayalım; sonunda Atatürk ilkeleriyle tüm çelişik yollara, "bize özgü sanat" yapacağız diye, düşünmiyelim derim.

Bir önemli nokta daha; çokluk bize özgü dediklerimizin ya da bize özgü olan bir sanat yaratmanın yanı-sıra oluşan ortak deyiş üstünde de durmamız, düşünmemiz gerekiyor gibi gelir bana. Ortaklaşa deyişler, ya da buluşların cömertçe paylaşıldığı - bize özgü bir resim olsun diye - ortak deyişlere hep beraber varıldığı dönemlerde, akademik resme, kişiliği silip süpüren sakıncalı yola girmek işten değildir. Bu neyi doğurur bilir misiniz? Osmanlı musiki makamlarını bir yol düşünün, tıpkı onlar gibi sınırlı, kalıp gibi kalmaya zorunlu, ortak (anonim) işleri... Bu ortak işleri doğurması bir yana, sanat düşünü yönünden, yeni devrimci Türkiyeye değil, düne yani Osmanlı duyu düşününe bağlı kaldığımızın belgesi de olurlar.

Şuna kesin olarak inanıyorum: sanat alanında da devrimci yeni bir Türkiye görmenin yerine, etleri ve kemiklerine dek çürümüş, gelenekleri içinde yaşlanmış ırkların kalıntısı ile bocalayıp duran bir Osmanlı düşününe YASLI eyleminin sürüp gittiğini görmek, - bilerek ya da bilmeyerek - birçok Batılı eleştiricisinin istediği, mutluluk duyarak istediğidir, beklediğidir. Bu bakımdan derim ki, Batıdan gelecek her eleştiriciyi, önce kendi devrimci görüşümle değerlendirmek zorundayım.

İnandığım ve soyumuzun, sopumuzun kalışı için tek çıkar yol olarak gördüğüm DEVRİMCİ GÖRÜŞÜMÜZ açısından değerliyse, üstünde duracağım olur. Değilse, bir kenara itmek ödevimdir.

Giderek diyeceğim ki, bizim resim alanındaki eleştiricilerimizde, devrimci görüşümüzle uyuşur, bağdaşır olmalıdır. Yine şu ortaklaşa yapılan işlere dönelim. Gözler önüne bir örnek serelim, sorunu bu yoldan daha iyi anlatabiliriz böylece. Söz gelişi, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun çabasını alalım: İlk kez nakışa, motife abananımız B.R. Eyüboğlu'dur. Onun ardından sayılamıyacak ve de usta tutulmıyacak kadar bol kişi tarafından bu alanda bir saldırı oldu. Şimdi sonuca bakıyorum da, şu bize özgü çeşninin bu kadarına kısa sürede kalıplaşmasının nedenini arıyorum. Elbette ki B.R. Eyüboğlu'nun bunda hiçbir suçu yoktur. Ne var ki, her yöre birden denecek gibi tüketildi. Neden bilir misiniz? Çünkü bizim mayamızda alaturka musiki örneği, ortak makamlara düşkünlük vardır. Ne saklıyayım, hemen her ilgi çeker gibi olduğum sürede, değişim, yağma edildi. Bu, sanat alanında tiksindirici birşeydir. Öyle sanıyorum ki, sanat kollarımızın tümünde, hemen ortaklaşa çeşniye bulanmak olayı görülmüş ve de görülmektedir.

Ben derim ki, sık sık ressamlarımıza verilmesi gereken bir öğüt şu olmalı: hepsinden, herşeyden önce, birbirimizi ve de Batı ustalarını kopye etmekten vazgeçeim. Bunun gibi, bize özgü bir çeşni yaratma gibi ortak çaba içinde ve yolunda olsak bile, güçlü kişilik çizgileriyle, birbirimizden apayrı durmalıyız.

Bakıyorum, devrimci görüşümüzde insanlara sürü gözüyle bakan hiçbir yöre yoktur. Kişinin özgürlüğü Anayasaya dek korunmuştur. Nedir öyleyse şu ressamlarımızın bir yandan birbirlerini, bir yandan da Batı ustalarını kopye etmeleri?

Ha, şimdi şu son sözlerimize bakıp bana: "sen nerdeyse her bir sanatçımızdan, bir yepyeni deyiş, ya da birer akım bekliyorsun" diyebilirsiniz. Onun için düşüncelerimi biraz daha açıklıyayım izin verin de: Böylesine verimliliğin, bizden pek çok önce, toplum yaşayışına yağlı boya resim sanatını sokmuş bulunan Batı ülkelerinde bile oluştuğunu söylemek olanak dışı. Etkilenmemiş insan düşünemiyorum bile. Ama 30 - 40 yıl L'hote adında bir Fransız ressamını kişisel olan kurallarına dek, ancak bu Fransız ressamını ilgilendiren kişisel kurallarına, giderek tutkularına dek, kopye etmenin yaraşır çaba olduğuna inanmam. 30 - 40 yıl falancanın gölgesine sığınarak yaşamışın, (ben bunca yıldır aynı resimleri yapıyorum, benim bir sağlam, değişmez kişiliğim var) demesini anlıyamıyorum.

Kuzum bana, "bu kadarına yalın gerçekleri söylemenin gereği de ne?" demeyin. Bizim ressamların bir büyük çoğunluğu, ne yazık ki bu kadarını bile düşünmeden rastgele resim yapıyor. Üstüne üstelik bu gibilerin L'hote, Horman, Gromaire'lerin, sadık birer kopyacıları oldukları halde DEVLET sergilerinde I. likle mükâfatlandırıldıklarını görmüş insanız.

Her elimize geçenle, onların dalgaya gömülü âlemini, taşlamaya zorunluyuz.

Ceyhun Atuf KANSU

KM

Ceyhun Atuf KANSU
(Şair - Hikâyeci - Yazar)

1 — Bu soruya edebiyat tarihçilerinin karşılık vermesi gerekir. Batı etkisi nedir, Batı etkisinden kurtulmak nedir? Bir bakarsak şiir ilk büyük Ozan Homerosun etkisindedir. Belli bir öykünme olmadıkça yeni etkilenme kişiliğini yitirmedikçe, daha doğrusu belli bir etki bir kişiliğe kavuştukça bunu Dünya Ulusları arasında doğal karşılamalı. Bizim yazınımızın serüveni Tanzimatla Batı etkisine girmiş. Girmiş de ne olmuş? Şiirdeı gene de kendi kaynaklarımızın sesini duymuyor muyuz? Roman, Batılı bir biçimdir. Tanzimatla romanımız başlar. Biçimde, Batı etkisindeyiz. Bu buhar gücünü kendi yurdumuzda kullanmaya benzer, Demiryollarımızı kendimiz işletiyor muyuz? İşletiyoruz. Adına da Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları, diyoruz. Bizim o malımız. Makinistleriyle yolcularıyla akasyalı istasyonlarıyla. Roman içinde bir örnek, Yaşar Kemalin "Orta Direk" romanını alın. Bu romanın biçim olarak roman dışında, yeni Batılı bir yazın biçimi roman dışında bizim olmuyan bir yanı varmı? Romanı almışız ama, kendi kişiliğimizi de koymaya çalışmışız. Gelişe gelişe "Zehra'-dan," Araba sevdasın'dan bir "Yılanların Öcü"ne bir "Kalpaklılar'a gelmişmiyiz, gelmişiz. İllâ, Batı etkisinden kurtulamadık dememi istiyorsanız, demiyeceğim, alın benim şiirimi, bir dünya vatandaşı olarak Batı'dan, Doğu'dan etkilenmişimdir. Ama, asıl etki kendi dilimi, kendi halkımı, kendi yüreğimin etkisidir şiirimi yapan.

2 — Şu çabada yeni çıktı. Türk sanatını batının yanına koymak ne demek. Minyatürü batının yanına koyduk. Ne olacak? Koyuyoruz da. Hiç bir sanatın bir yerde, bir yerin yanında olmak gibi bir amacı olmaz. O, içinden geliştiği tarihsel koşulların, toplumsal koşulların ve o çağın payına düşmüş sanat bereketinin ürünüdür. Kendi sanat çizgimizden mi giderek? Bu çizgi nedir? Bu çizgi tarihsel koşulların, toplumun çağın, insanların çizdiği bir çizgidir. Sanat da bu çizgiden doğar. Güçlü yaratıcısı varsa. Villon hangi çizgiden gitmiş, Rinband hangi çizgiden? Kendi çağlarının, toplumlarının içinden gelmişler, bir yerde çizgileri aşmışlar, çizginin ta kendisi olmuşlar. Yunus Emre, onüçüncü yüz yılın yoğurduğu bir toplumsal, bir kargaşanın sesi olmuş: çizgisini kendisi çizmiş. Bu soruda bir aşağılık duygusu buluyorum ben. Çizgiyi çizen, Batı ya da, doğuya da ulaşır. İnsanların kaynaştığı bir dünyada yaşıyoruz.

3 — Ulusal Sanat, kendi Ulusal serüvenini, kendi Ulusal bildirisini, kendi Ulusal yaşantısını tarihi ile, dili ile, halkı ile, sorunlarıyla, insanlarıyla, siyasal gelişme-

si, toplumsal çelişmeleriyle renkleriyle, sesleriyle ve bir de sanatın tek kaynağı yüreğiyle yaşıyan sanatçının halka dönük, halkla bağ kurmuş sanatı demektir. Ulusal sanat, Ulusdan söz eden değil, Ulusu söyleyen, Ulusu tarihdeki, çağındaki yerine koyan sanat demektir. Böyle bir sanat bir tek yolla yaratılabilir: Ulusu yaşıyarak, Ulusun kaynaklarından beslenerek, böyle bir sanat elbette gereklidir. Bir Ulus olmanın tek koşulu, Ulusal bir sanata sahip olmaktır. Bir sanat Ulusal olmadan evrensel de olmaz. Bir dil, bir ses, bir bildiri, bir gerçek ilk önce kendi toprağında yeşerir. Ulusal olan evrensel de olur.

4 — Ulusal bir sanat yaratmanın toplum koşullarıyla ilgisi vardır. Ama bu koşullar, az gelişmiş ülke olmak koşullarına bağlanamaz. Sanatı etkileyen, toplumun insan gerçeğidir, çatışmasıdır, havasıdır: Bu gerçek, bu çatışma, bu hava değimliyebilmek olanağını buldumu az gelişmiş çok gelişmiş dinlemez, sanat olarak fışkırır. Gogol Rusyasını düşünün çok gelişmiş bir ülke midir Rusya? Ama Gogol, belli bir Rus gerçeğini, bir çatışmanın, bir havanın sözcüsü oldu. Sanatın ekonomi ile ilintileri olabilir, ama en iyi deyim, en iyi buğday ürünü ve en ilerlemiş endüstride gerçekleşir diye bir kural yoktur. Biz, az gelişmişsekte Uganda Kabilesi değiliz ayrıca, en eski yazın ve deyim geleneğine sahip bir Ulusuz. Hiç, Dede Korkut hikâyelerini de mi okumazlar? Neredeyse, sanatı Devlet Plânlama örgütünün bir bölümü gibi az gelişmişlik sorunları içinde inceliyecekler. Yaratıcılık insanın ve halkın en eski bir yeteneğidir. Tarihsel koşullarla, toplumsal koşullarla ilgilenir, etkilenir, ama "ekonomik az gelişmişlik" bir de bakarsınız "Şiirde en çok gelişmişlik" çağı olur. Neden ki, toplumun yaşadığı çatışma, yaratıcının, ozanın, bestecinin aradığı en verimli deyimci ortam olur.

Samim KOCAGÖZ
(Romancı - Hikâyeci - Yazar)

1 — Tanzimat ve Serveti Fünun diye adlandırılan çağ, edebiyatımızda (Yalnız edebiyat deyip, sanat diye soruyu genişletmiyorum.) batıya ister istemez bir öykünme çağı olmuştur. Bu öykünmenin getirdiği teknik ve anlayış, Fecri Âti-cilerin yavaş yavaş batı etkisinden kurtulmasını sağlamış, bu akımın yazarları -Halide Edip, Yakup Kadri gibi- Cumhuriyetten sonra daha yöresel eserler vererek batı etkisini iyice azaltmışlardır. 1930'dan sonra gelişen (realist, gerçekci toplumcu dide adlandırılan)edebiyatımız, kesin olarak memlekete yüreğini adayarak, gözlerini çevirerek, geçmişin deneylerinden yararlanarak batı etkisinden kurtulmuş, ama batılı bir edebiyat olmuştur.

2 — Tanzimat'tan beri gelişen, kimliğini kazanan (edebiyatta) çizgiyi sürdürerek batının yanına oturabiliriz. Çevrilen Türk eserleri de bugün, bu çizginin uzayıp gitmesi sonucu meydana gelen eserlerdir.

3 — Ulusal olmıyan sanat, evrensel olamaz.

4 — Toplum koşullarının dışında değil sanatı, başkaca hiçbir eylemi düşünemeyiz. Az gelişmiş bir ülke olmak, iktisat koşullarının bir sonucudur. Oysa toplumsal yaşantısı - geçmişi ile- zengin bir ülkede gelişmişlik sanatı bir etki yapamaz.

Nermin MENEMENCİOĞLU
(Eleştirmeci)

1 — Batı etkisinin karşıtı ulusal ya da toplumsal etki değildir bu iki kavram Batıdan geliyor, çünkü Batı etkisinin karşıtı Doğu etkisidir. Sanatta Batı etkisinden kurtulmak romandan, tiyatro, opera ve baleden çok sesli müzikten, özgür koşuktan, figüratif ve non-figüratif resimden, yontudan vazgeçmekle gerçekleşebilir ancak. Batı etkisinden kurtulmak diye bir dâvamız olduğunu sanmıyorum. Abdülhak Hamid'in Shakespeare'den "etkilenmesi" ile başlıyan şu ya da bu sanatcıyı tekrarlamak özentisinden kurtulmaya gelince, bugünkü kuşakların daha geniş bir kültüre ulaşmış olmaları, dünya sanat olaylarını yakından izlemeleri ergeç bu kurtuluşu hızlandıracaktır.

2 — Bizim çizgimiz hangi çizgidir? Neolitik çağlardan beri kilimlerimize ördüğümüz desenlerin çizgisi midir? Anadolu'da ve Rumeli'de halkımızın törenlerinde, oyunlarında sürdürdüğü Dionisos (1) çizgisi midir?

Doğu uygarlığından aktardığımız redifli gazel çizgisi, aruz vezni çizgisi, tek sesli müzik çizgisi, hattatlık ve minyatür çizgisi midir? Yüzyıldır bizde özgür düşünceyi, organik düşünceyi geliştirmek için çabalayan sanatçılarımızın çizgisi midir?

Sanat her yerde ve daima bir çok etkilerin kaynaşmasından doğar. Batıda bu kültür kaynaşmaları bizden çok önce başlamıştır. Biz Avrupa'ya en geç göç eden toplumuz. (Malazgirt'i başlangıç noktası olarak alırsak, tarih 1071, Rumeli'ye geçiş 1356.) dan 1923 e

kadar en önemli sorunumuz sınır sorunu olmuştur. Bu yüzdendir ki bugün ulusal çizgimizi "bulmak"tan bahsedebiliyoruz. Geçmişimizi bugünkü gözlerimizle görmek ve anlamak ve bir senteze varmak sorumluluğunu taşıyoruz. Bunu nasıl yapacağımıza gelince, anketten çok kitap konusudur.

3 — Ulusal sanat Batı'ya Fransız devriminden sonra yerleşen bir kavramdır. Bireyci romantik akımının gelişmesinde büyük rolü olmuştur. Filoloji, folklor, yereysel efsane ve mitologya ile beslenen ulusal sanat önce Batı ülkelerinin Napoleo'na karşı savaşlarını güçlendirmiş, daha sonra doğu Avrupa ulusculuğunu da desteklemiş (özellikle Balkanların Osmanlı İmparatorluğundan kopmalarına yardım etmiştir.) Nihayet bütün dünyaya yayılmış. Sanatta aşırı ulusalcılığın başkalarının kitaplarını yakmakla "yabancı" sanatçıları toplama kamplarına sokmakla sonuçlanabileceğini gördük.

Sanat akımlarını düşündüğümüz zaman, bir ulustan çok, bir uygarlığın içine oturturuz: İslâm uygarlığı, Bizans uygarlığı, Rönesans uygarlığı. Ulusların tek düzenli sanatları olduğunu görmüyoruz, gotik mimarlığı, empresyonist resim Fransa'da başladığı için Fransız sanatı gotiktir, empresyonisttir, ya da, tersine, gotik mimarlık, empresyonist resim Fransız akımlarıdır demiyoruz. Yirminci yüzyılda okuma yazmanın çoğalması, yolculukların kolaylaşıp artması, sinama, radyo, televizyon gibi kitlelere seslenen araçların yayılmasile ulusal ile evrensel büsbütün içiçe oldular Dünyada olan bitenlere kapalı bir sanat akımı çağdaş bir ulusun akımı olamaz. Sanat tarihinde yüzde yüz yereysellik kabilelikle denkleşmiştir.

4 — Sanatta az gelişmiş değiliz, dekadanız, daha doğrusu dekadan bir dönemden yeni kurtuluyoruz. Osmanlı camilerine, çeşmelerine, yalılarınaı halılarına, Divan edebiyatına az gelişmiş sanat yapıtları kim diyebilir? Aksine, eski sanat biçimlerimiz gereğinden çok gelişmiş, sonda hayat koşullarımız değiştiği halde toplumun yeni koşullarına uymayan kalıplar olarak kullanılmışlar.

Bugün değişen bir dünyada değişmekte olan bir toplumuz. Sanatımız bizimle, hatta her çeşit denemeye baş vurarak, bizden önce değişecek, biz onda önce yadırgadığımızı zamanla kabul edeceğiz. Yeniye karşı yabancılaşma korkumuz, eskiden kalma çürüklerimiz var. "Çürüyen bir toplumda," diyor Ernst Fischer, "sanat, gerçeğe bağlıysa, çürüyüşü de yansıtır. Ve toplumsal fonksyonunu görmek istiyorsa, dünyanın değişmekte olduğunu gösterir. Ve onu değiştirmeye yardım eder"

Sanatcı toplumla kendi bağlarını kurar. Toplumun yapacağı, kitap yakmamak, sanatcıyı toplama kampına göndermemek, sanatcıya Beğendiği yapıtları çevrede bulundurarak) imkân vermek, ona direktif vermekten çekinmek. Nasıl ki atom bilginlerine direktif verecek durumda değiliz, ama onlar da toplumumuzun bir öğesi bir ürünüdür.

(1) Bak. Metin And. Dionisos ve Anadolu Köylüsü, Elif Yayınları, 1962.

isterim: tembelliğimizi, cılızlığımızı, güçsüzlüğümüzü az gelişmiş ülke sanatçısı olmaya bağlamak avuntusundan kurtulamayınca, ulusal sanata ulaşmak değil yaklaşamayız bile.

Ali PÜSKÜLLÜOĞLU

P

Ali PÜSKÜLLÜOĞLU
(Şair)

1 — Hayır, kurtulamamıştır; bunda bir olağandışılık yoktur. "Etki"yi bir "yararlanma', "esinlenme diye alınca, böyle düşünürüm ben. Şu da var, sanat, "insana ilişkin bir şey'dir; öyle olunca onun etkilere açık olması, evrensele giden yolda, kapalı olmasından daha yararlıdır, doğaldır. İşin bir yönü böyle. Bir başka yöne gelince:

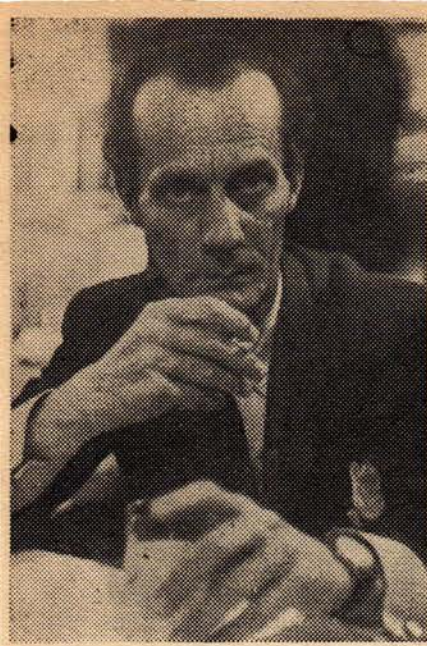
Edebiyat bir yana, resme bakın. Bütün gerçekleri batılı olan, nasıl onun etkisinde olamaz? Terimlerine varıncaya kadar hem de. Heykel, yapı sanatı, müzik v.b.? Bunlarda da ya doğuluyuz, ya batılı. Bu bir uygarlık sorunu, her şeyden önce. Göçebe toplumun sanatı üstüne ne kurulabilir ki?

2 — Koyamayız. Hangisinden gidersek gidelim, koyamayız. Bunu düşünmek bile yararsız aslında. Batı sanatını Türk sanatının yanına koymayı düşünüyor muyuz hiç? O halde?

3 — Bilmem ama, kişiliği olan bir sanat olsa gerek. Böyle bir sanatı da güçlü sanatçılar yaratabilir. Kişiliği olan bir sanat neden gerekli olmasın? Sanatın evrensel olması da kişiliği olmasına bağlı bence. Güçlü sanat, kişiliği olan sanat, evrene bir katkı değil de nedir? İnsanla ilgili her şey evrenseldir.

4 — Niye düşünmeyelim? Sanat bireysel bir uğraştır bence. Yoksa ilkel insanların sanatını o koşullar içinde nereye oturtabiliriz, değil mi?

"Az gelişmiş ülke", siyasal bir terimdir; bunu getirip sanatın ortasına oturtmak isteyen baylara şunu demek

Şahap SITKI

S

Şahap SITKI

(Hikâyeci - Romancı)

1 — Bir kez ilk sorunuzu neden Tanzimata oturttunuz, bunu anlamak güç. Yani pergelin bir ayağını neden oraya dayadınız? Şunu, son günlerin modasına uyup başından bu yana deseydiniz daha bir rahat konuşmak kolaylığını sağlardınız.

Bence Tanzimat devriminin sanatla hiçbir ilgisi yok. Bu davranışla yüzümüzü Batıya çevirdiğimiz doğru. Doğru ya, alın Tanzimat Fermanını bir okuyun. Bu düpedüz yüce devletlere sunulan parlak bir dille yazılmış bir dilekçe. Ama o bile tutamamış. Bu çağda sanatın sözü mü edilir?

Ben aslında sanatta bireyciyimdir. (Şeyh Galip'i onun için severim) Ne var ki, yetişmişse öbür türlüsü ona da varım. Çünkü halkın beğendiğini küçümsememek mutluluktur. Tanzimat bir yana, 1856 Paris Andlaşması bize tarih olarak çok şeyler vaadetti. Daha sonraki yıllarda birinci meşrutiyeti ünliyen Mithat Paşa İzmir valisiyken Sultan Hamit'in kuşkulu hıncına uğrayınca ona el altından haber salıp vatandan kaçmasını salık verenler "Hiç vatan ayakkabı ökçesinde taşınır mı?" cevabiyle üzgeri oldukları zaman vatan severce şiirler söylüyorlardı (Sanki herşey olduğu gibi söylenirse yalan olmıyan vatan severlik şiiri yazılırmış gibi). Bunların vatan severlik özentilerini Mithat Paşanın Taif'e zindana gönderilmesini önliyemedi.

Bunlarda tarih üceliğin mağrur bilinci yoktu. Bu bilinç olmayınca bize Batıdan ne getirirlerdi ki! Yukarıda da dedim, sanatçı yalın düşüncenin adamıdır, yapmacık, çürük düşüncenin değil.

Yakın çağlarımıza değin Batının etkisi yoktur bizde. Yerlisi unutulmuş, sanat diye birşey kalmayıvermiş ortada.

Giderek, Servet-i Fünun sanatı büsbütün çıkmaza sokmuş. En toplumcu şair diye bildiğimiz Fikret bile küçük alınyazılariyle uğraşmış. Haşim'le Yahya Kemal'i bir yana korsak Facr-i Âti de öyle. Siyaset, bilim alanlarında da yenilik getirmek istiyen yirmiye yakın gencin köksüz bir Parnasyel taklidiyle biten serüvenleri.

2 — Türk sanatının bugün kendine vergi pekaz yönü var. Batı çizgisinin yanına koyacağımız nemiz var, bilemiyorum.

3 — Ulusal sanat diye birşey yok. Sanat adamının doğup büyüdüğü, dilini yazdığı, kimi malzemesini kullandığı bir yer var ya, vatanı yok. Gerçek sanat adamı evrensel. Bakınız Stephen Spender ne diyor: "Sosyal erdemlerin, yoksullukların, özleyişlerin, fedakârlıkların sanatçısı olmak o kadar güç bir hale geldi ki, bir çoğu bunun mümkün olduğuna bile inanamıyor. Buna rağmen, insanın kendi toplumunun derdini, ıstırabını, özleyişlerini umutlarını duymamasına imkân yoktur. Herkes kendinden ayrı, kendi dışında, ama kendisinin de bir parçası bulunduğu bütün toplumun alınyazısı hakkında bir duygu taşır. Bu duyuş, bu anlayış, ayrı ayrı teklerin rüyalarının, ıstıraplarının toplum yaşantısının birer gölgesi oluşundan ayrı birşeydir."

4 — Eh, toplum koşullarının çok etkisi var, bu doğal. Biraz da utanarak söyliyeyim: 50 yaşındayım. Dış ülkeler bir yana, kendi ülkemde bile gezip gördüğüm kent sayısı on beşi geçmez. Bundan epeyce önce Zonguldak'a gidip maden işçileri arasında geçen bir roman **yazmayı denemek istedim. Olmadı. Kapu kuluydum çünkü. Bir ülkenin sanatçısı böyle bir alınyazısı sıkışıklığı** içinde olur da küskün küskün elimden birşey gelmiyor derse elbette sanat yaratıcısının koşulları toplum koşullariyle karışır.

Az gelişmiş olmanın sanat üzerindeki etkisi mi? Kuşku var mı bunda? Önce hayal kırıklığımız dilimizden başlıyor. Bizler yazdıklarımızı kendi ülkemizde bile okutamıyoruz.

Daha toplum koşullarına varmadan şu hükümetlerin hallerine bir bakın. Hangi hükümetin programında sanatın, sanat adamının sözü geçti şimdiye değin? **Bunca tavla zarı dört köşesine sıkışmış bir düşünce, bir anlayış içinde toplum koşullarını tartışmaya fırsat mı** kalır?

Saadet ULÇUGÜR

İsmail ULÇUGÜR

Saadet (Timur) ULÇUGÜR
İsmail ULÇUGÜR
(Hikâyeci - Yazar)

I — Kanımızca, birinci soru, "Tanzimat'tan bu yanaki" diye değil, "Genç Kalemler'den, Gökalp'ten bu yanaki" diye başlamalıydı. Gökalp'i de kendi gelişmiş çizgisi içinde bir yere kadar izliyebiliriz bu konuda.

Açık seçik bilinen bir gerçek var: "Tanzimat" sözcüğü bize, Batı etkisini düşündürür. Tanzimat Tiyatrosu, Tanzimat Şiiri, Hikâyesi, Romanı v.b. (Resim, Heykel, Müzik, Mimarlık üzerine konuşmak, gücümüzü aşmak olur.Bunları ilgililere bırakmayı yeğleriz.) tamlamalarını bugün için kullanıyoruz; şiiri bir yana bırakırsak, sözleri geçen bu yazın türleri, Batı'daki anlamında, Tanzimatla (Edebiyatta Tanzimat, 1860) girmiştir sözlüğümüze. Gerçi Tanzimatla tür girmiş, konular yerli, ulusal sorunlardan seçilmek istenmiştir. Tanzimat aydınları Şinasıı N. Kemal v.s. Doğu'lu biçim Batı'lı tür içinde yerli-öz verme çabaları göstermişlerdir: olsa olsa bu çabadan da, tiyatroya gitme bilincine varmış küçük topluluk etkilenebilmiş; ya da Tercüman-ı Ahval Tasvir-i Efkâr okuyabilenler, diyelim.

Tanzimat'ın iki-yönlülüğü, sanata da yansımıştır elbet: Eskisinin yanında yeni ikiliği yüzünden sanat Batı'lı olmamış. Batı'ya öykünmüş bundan yakasını bir türlü kurtaramamıştır. Bir yazarımızın da belirttiği gibi, Tanzimat, bir Batı uyduluğudur oluşunda.

Uzun bir imparatorluk döneminden sonra, Batı ile gelmiş geçmiş bağıntılarımız (genel ölçülerle, XV, XVI, yüzyıllardan başlıyarak) bizi, kendimizi bulmadan, Batılılaşmağa zorlamıştır:

"Her zamandan çok şuna inanıyorum ki, eğer Avrupaya öykünmeye karar vermezsek, Asya'ya dönmekten başka çaremiz yoktur." sözleri 1830'larda Rusya'ya bir savaş zarar-ödentisi işi için gitmiş olan Kaptan-ı Derya Halil Paşanın. Salıkladığı da çaresizliğe çare...

Bir toplum kendini bilmeden, kendine belki de aykırı bir topluma öykünmeye, onu yansılamaya kalkışırsa, birbuçuk yüzyıl sonra da aynı çaresizlik içinde görünür böylece.

Bizde Batı etkisinden kurtulmak, kültür ve sanat alışverişi gibi çok yönlü konularda değil, dil konusunda bile olanaksız kalmış. Öyleyse, gereçlerimiz, kendi gerçeklerimizden alınmadıkça, etkilerinden kurtulamayız.

(Üçüncü Soruyu yanıt)

Kişiyi işliyen, kişiye işliyen sorunlar, biçim ve özüyle sanat yapıtı niteliğine vardı mı, ölmezliğe aday olabildi mi, kuşkusuz evrenseldir. Evrensele varabilen ya da evrenseli verebilen o yaratıcı kişinin çıkış noktası çokluk kendi ortamıdır; bu, yaşamakla doğru orantılı bir durumdur. Ne var ki, "Ulusal Sanat" diye bir tanımlama, bu tanımı yapanı bile yanıltabilir: sanatta sı-

nır tanımak olmaz da ondan. Kişi, varolana tutku ya da tepki duyduğundan yaratıcı gücünü ortaya çıkarıyorsaı yani sanat, "Doğu" değil, bir "doğuş"sa, kuşkusuz bir toplumun eğilimini yanıtlıyacak - "yanıt', katı sözcük-yansıtacak, diyoruz.

Sanatçı, ulusal değil, uluslar - arası kişidir; yapıtı da öyle.. Kendiliğinden. **Gene her ulus kendi sanatını, kendi ortamındaki sorunlara tutku ya da tepkiden doğan yaratısını**, (yani, ulusal kişiliğiyle bağıntılı; başka deyişle kendi sorunlarından geçmiş kişiliğini) **acun kişilerinin varoluşuna değdirdiği yerde, ulusallıktan uluslar - arası, sonra da çağlar - arası** (evrensel'i böyle anlıyoruz) olmaya gidebilir. Kafka, bir 20. yüzyıl kişisidir. Önce kişidir ama. Burada "Ulusal" sözüne yanıt yoksa da "Ulusal olmamışlık'ın çilesi var; böyle bir kişilik de işte evrensele doğru uzanıyor, çünkü çıkış noktası bir toplum sorunudur. Wolfgang Borchert, kısacık yaşamında ne türlü savaşlardan geçmiş bir Alman genci, yazar. Yurdunun ilgili sorunlarını işliyor, hem de çağının; hem nasıl da kişioğlunun! Böylece çağlar - arası kişiye yaklaşmıyor mu?

(İkinci soruyu buradan bağlıyacağız:)

Türk sanatına, önce kişilik kazandıralım kendi kişiliğini. Doğaldır ki kendiliksiz bir sanat, ne Batı ne Doğu sıralarında yer alabilir. Bir bakıma kendiliksiz - "Kendini bil" sözünü çağrıştırmak da isteriz.- davranış, kapsama gücünden ne ölçüde yoksunsa, kişilerin ortak konusu - malı - olmaktan da o ölçüde yoksundur. Örneğin yurdumuzdaki "Gecekondu" sorununu işleyen bir yazar, -bir heykelci, herhangi sanatçı ya da - başarısı ölçüsünde, diyelim bir Steinbeck'i düşündürüyorsa izliyene, Batı çizgisindedir. Yolunu seçmek sanatçıya düşer burada: Batı'yı da bilecek, kendini de.. Kişinin kendini bilmesi karşılaştırmalar sonucudur: görmek, gözlemek, ayrıntıları, ayrımları bulmak ve yeniden yapmak, yaratmak. "Tavuk mu yumurtadan, yumurta mı tavuktan" sorusuyla vakit geçirmiyelim.

(Dördüncü) soruyu bu biçimde mi sormalıydı? Bizce, hayır. Yanıtı içinde çünkü: sürekli bir varlık olan sanatın konusu kişi ise, varoluşunu toplum sorunlarının -burada "koşul' 'güçsüz kalır - dışında düşünebilir miyiz?

Sanat akımları özellikle çağımızdakiler: Gerçek, gerçek - üstücülük Toplumsal - gerçekçilik; Varoşçuluk v.b., hangi düşün dizgesinden (Filozofik Sistem), hangi öğretiden gelirse gelsin, dayanağı kişidir bunların; kişiyi, o düşün dizgesine, o öğretiye iten ortamdır; yani toplum ve onun sorunlarıdır.

"Sanat toplumu yansıtır' 'demek kuşkusuz doğru bizce: Toplumun geriliğini, buna tepki duyuşu; ileriliğini, bundan kıvanışı yansıtır.

Az - gelişmiş ülke kişileri kendi sorunlarına gömüldükçe, dışarıya taşamazlar; daha uyanıkça olanlarsa açabildikleri pencereden gördüklerini, bunalım içindeki çevrelerine yansıtmaya kalkışırlar; işte bu bir yansılama olur, yapmacılığa yol açar: yedek parçaları yapandan alıp, onları kendi eliyle birleştirmek "Monte etmek" yani... Bizdeki "Bunalım Kuşağı" nı başka nasıl tanımlıyabiliriz? Fransada Gerçek - üstücülük, bir savaşı içinden yaşamış, "Savaşa pembe yıllarında katılmış "ortaöğrenim çağında gençlerin (Supervielle v.b.) itildiği akımdır; bizde ise, onları yansılamadan başka bir şey değil.

Bizim bir kez "Ekonomik" alanda gelişme çabasına koyulmamız koşulu en başta. Hem bu gerçek bir savaş olacak. **Biz de Ekonomik Özgürlük Savaşı** yapmak zorundayız, hem olanca gücümüzle.

O zaman sanatımız da özgürlüğünü bulacak, kendiliksizlikten kurtulacak evrensele açılacak.

Öyleyse, her alanda kendini tanımamış, öz - varlığının niteliklerini algılayıp, değerlendirmemiş bir toplum, etkilere açıktır: burada "Yararlanmak" anlamını düşünmüyoruz. Oluşma çabasını göstermeden, 'Hazıra Öykünmek" demek istiyoruz, ki yitiklikler burada başlıyor.

Sözün özeti: Tanzimat Dönemi'nden sonra 1911 lerde, "Genç Kalemler" dergisi çevresindekilerin gerçek çabalarını yadsımaksızın, Batı etkisinin - Batıya Öykünmenin - sanatımızı bugün de gölgelemekte olduğunu söylüyoruz; başka anlamda yeni bir "Ulusal Kurtuluş" - Az - gelişmişlikten kurtuluş, öykünmecilikten kendiliksizlikten kurtuluş - savaşına atılmak gereğini savunuyoruz.

Turgut UYAR
(Şair)

1 — Toplumsal koşullardan soyutlanmış bir sanat düşünmiyorum. Tanzimattan bu yana toplumumuzun çektiği sancılar ise biliniyor. Bu sancıların, bu gidiş-gelişlerin sanatımıza aksetmiyeceği düşünülemez. Bu süre içerisinde sadece batı'nın etkisinde kaldığımızı da sanmıyorum. Halâ sürüp gelen doğu, doğulu7luk neden bir etki olarak düşünülmüyor?.

Batı, bir yöntemdir bana kalırsa. Yapısına, doğulu yaratıcılığın kattıkları da düşünülürse üstelik ortak, evrensel bir yöntem. Bizim Tanzimattan bu yana sıkıntısını çektiğimiz Batı'nın etkisi değil, öykünülmesidir. Yaşamanın, düşünmenin, yaratmanın hemen her kesiminde.

Ayrıca bu soruların, sadece, şehirlileşmeye başlamış bir sınıf için düzenlendiği de kaçmıyor gözden. Bilinçli demiyorum bu düzenleme için. Kendiliğinden. Türk halk hayatı için, Türk ulusunun büyük kesimi için batı etkisinden söz etmenin imkânı var mı bilmiyorum?. Taklit'ten kurtulduk mu? diye sorarsanız, "sanırım evet" diyeceğim. Ulusal bir bilinçleme başladı Türkkiyede. Bir Türk metafiziğinden söz edilebilir artık.

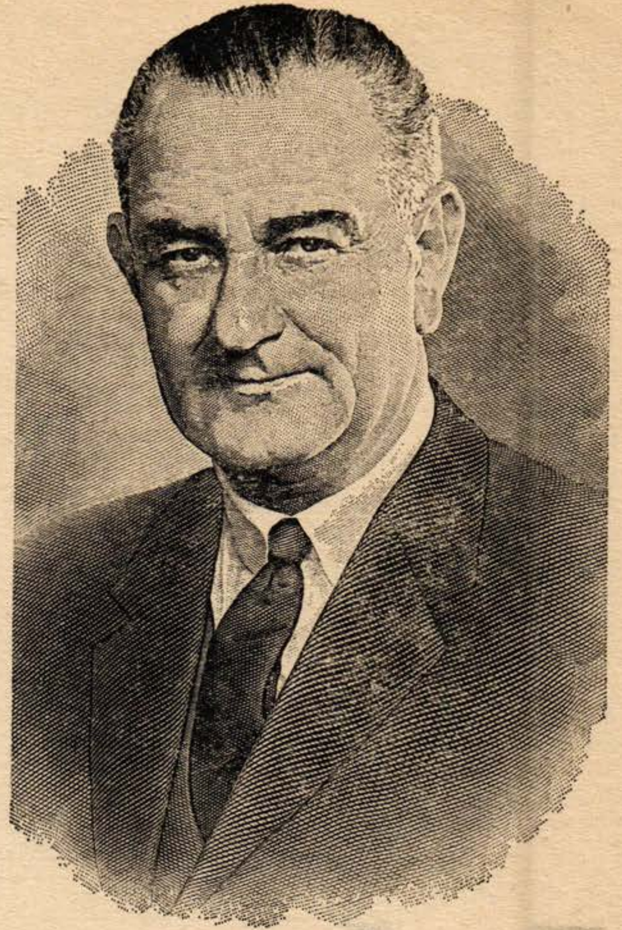
2 — Sanatın bir tek çizgisi var sanıyorum. Evrensel çizgi! Hayyam'ın, Lorca'nın, Nâzım'ın çizgisi. Böyle bir yöntem tartışmasının anlamını kavrayamadım.

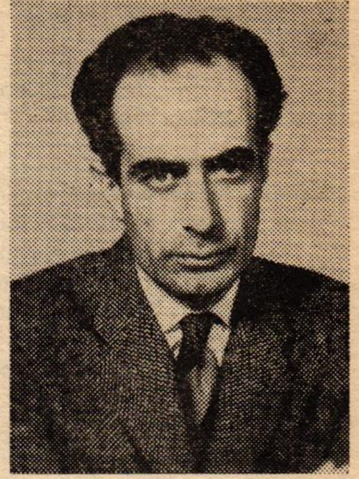
3 — Ulusal sanat da anlayamadığım kavramlardan. Bir Türk'ün yazdığı, yaptığı, yarattığı özel bir ceht gösterilmemişse-ulusaldır elbet. Ancak, bu ulusallığın değerliliği, değersizliği söz konusu olabilir. Ulusallığın tanımını yapmak gerek önce. Hamlet'e, Romeo Jülyet'e, Veronalı Centilmenlere rağmen Shaekspeare'nin ingiliz olmadığını kimse düşünmüyor. "Yitik kuşak" romanlarından ötürü Hemingway için de öyle. Ulusallığı ille yerel renkler, yerel konular ve gelenek olarak anlamaya doğru bir eğilimimiz var. Folklorla karıştıracağız nerdeyse. Ulusallık, her koşulda, her durumda bir davranış bütünlüğüdür belki.

Evrenselliğin de bir erek olduğunu düşünmüyorum ayrıca.

4 — Az gelişmiş bir ülke olmamızın sanatımız üzerinde etkileri var elbette.

Türkiye'de sanatçıların çoğu, hemen hepsi orta sınıflardan gelmektedir. Orta sınıflardan gelmeyenler de, kısa bir intibak döneminden sonra bu sınıfa katılmaktadır. Ülkemizde orta sınıf, büyük çoğunluğa bakarak ve onlara rağmen, güvenli, oldukça rahat, saygın bir yaşama içindedirler. Bütün bu imkânların kimlerin emeği ve neyin pahasına elde edildiğini de bilmektedirler. Türkiyede aydın bu sıkıntıyı çekmektedir. Açıkcası bu yüzden suçluluk duygusu içindedir. Üstelik çoğu zaman bu duygu hakkedilmemiştir de. Öğrendiklerile, usuyla duygularıyla bir başka yerde olması gerektiğini düşünürken, alışkanlıklariyle başka bir yerdedir. Sıkıntısı, kısırlığı, çaresizliği bu yüzdendir. Kararsızdır. Rahatsızdır, bir bakıma ihanet içinde bulmaktadır kendini. Seçimini yapamamıştır. Önemlidir bu seçim bugün. Aşk şiiri, hasret şiiri yazanda - Araya bir açlık veya çaresizlik mısrağı sokmakla - kendini toplumcu saymaktadır. Bunun çaresi düpedüz politikaya girmektir. Şiiri, sanatı yeniden politikaya sürmek anakronik olacaktır biraz. Bu halk yararına politika yönetici sınıflar, orta sınıflar zevkine göre sanat yapmak değildir. Yeniden bir biçim kazanmak için politikadan korkmamak demektir belki.

Şevki VANLI

V

Şevki VANLI
(Mimar - Yazar)

1 — Kurtulmamıştır. Toplumumuzun kendine has yeni bir yaşayış biçimi, düşünceleri ve istekleri yeteri kadar gelişmemiştir.

2 — Kendi sorunlarımız ve isteklerimiz üzerinde batı seviyesinde düşünmeye ulaştığımız zaman, herhangi bir çizgiyi, kendimize mal edinemeyeceğiz. Bizim kapanmış çizgimiz, Batının çizgisi, tarih olarak öğreticidir. Sanatımız, tanıma olayının ötesinde ve modern (ileri) sanat alanında yerini alacaktır.

3 — Ulus, hayatı, düşünceleri, istekleri ortak bir topluluk ise, ulusal sanat da, o topluluğu duygulandıran yapıtlar olacaktır. Ulusal sanat, bir ulusun sanat yapma koşullarını gerçekleştirdiği zaman, kendiliğinden doğacaktır. Sanat, mantık tarih, ilim, salt duyu ve hayal oyunlarının ilerisini yaşamak isteğidir. Tanımak, bilmek ve duygulanmanın ilerisi, bu koşulları gerçekleştirmiş güçlü ulusların işidir. Ulusal sanat gereklidir. Sanatın evrensellikteki yerini alabilmesi için, geldiği yere has, yeni birşeyler katması beklenir. Sanatı evrensel olmayan bir memlekette bulunup, sanatı evrenselliğe ulabilen kişi varsa, başka bir ulusun kültüründe yaşıyor demektir.

4 — Sanatın toplumla olan ilişkisi bellidir. Az gelişmiş bir ülke olmanın sanatı da etkileyecek yönleri vardır İlkelerin seçilmesindeki tercihler, az gelişmiş ülke olmanın etkilerini değiştirebilir. Sosyal refahın ilerisinde, heyecanlara inanmış olanların, aynı ölçüde iktisadi refaha ulaşmış uluslardan daha başarılı sanat olayları vermesi beklenir.

REFAHIN GELİŞMESİ TÜTEN - BACALARIN - ARTMASINA - BAĞLIDIR

SÜMERBANK'A PARA YATIRANLAR BU MİLLÎ GAYEYE HİZMET ETMEKTEDİRLER

(dost: 15)

	Kuruş
(32. Sayfadan)	
2 — Abbas Yolcu, **Attilâ İlhan**	400
3 — Ha Bu Diyar, **Fikret Otyam**	200
4 — Gide Gide, **Fikret Otyam**	250
5 — Uy Ba Bo, **Fikret Otyam**	300
6 — Bir Avuç Toprak İçin, **İbrahim Kuyumcu**	300
DENEME - FIKRA:	
1 — Söz Arasında, **Ataç**	100
2 — Devekuşuna Mektuplar, **Haldun Taner** (x)	300
BİYOGRAFİ:	
1 — Lyndon B. Johnson ve A. B. D. Cumhurbaşkanlığı, **Prof. Dr. Akdes Nimet Kurat**	500
BALE:	
1 — Gönlü Yüce Türk, **Metin And**	500
MİMARLIK:	
1 — İnsana Dönüş - FL. Wright - **Şevki Vanlı**	1000

	Kuruş
ÇOCUK KİTAPLARI MASALLAR DİZİSİ:	
1 — Altı Kardeşler, **Oğuz Tansel**	100
2 — Cimri ile Cömert, **İlhan Dumanoğlu**	100
3 — Talih Kuşu, **Tezel Amca**	100
4 — Kahkaha Sultan, **Mümtaz Zeki Taşkın**	100
5 — Öksüzoğlan, **İlhan Dumanoğlu**	100
6 — Nalıncı Padişah, **İlhan Dumanoğlu**	100
7 — Altın Top, **İlhan Dumanoğlu**	100
ÇOCUK KİTAPLARI BİLGİ - HİKÂYE DİZİSİ:	
1 — Küçük İspanyol Kızı Maria	125
2 — Arap Abdül Kardeş	125
3 — Çing Ling ile Ting Ling	125
4 — Meksikalı Kardeşler	125

SHD. KOLLEKSİYONLARI:

Cilt: 2, 3, 4, 5 Ciltleri altışar lira. 6. Cilt yedibuçuk lira. 7 - 8 bir arada on lira.

"DOST" KOLLEKSİYONLARI:

Cilt: 1 - 2, 3 - 4, 5 - 6 Ciltleri 18 er lira.
7. Cilt 12 lira. Yeni dizi.
1 - 2, 3 - 4 Ciltleri birarada 25 er lira.

(x) İşaretliler tükenmiştir.

minnetoğlu kitabevi
Cağaloğlu - İstanbul

özcan yalım yalım kitapevi
Küçükesat - Ankara

DOST DERGİSİ ve yayınları'nın genel dağıtıcıları

DOST YAYINLARI

ROMAN :

		Kuruş
1	Acemiler, **Hikmet Erhan Bener** (x)	200
2	Sokaktaki Adam, **Attilâ İlhan** (Ciltli) (x)	600
3	Babamla Geçen Günler, **Clarence Day**	400
4	Hasangiller, **Tarık Dursun K.**	200
5	Gordium I, **Hikmet Erhan Bener**	250
6	Hatırladıklarım, **Eleanor Roosvelt** (x)	150
7	Üç Yüzlü Adam, **H. A. Philbrick** (x)	100
8	Şehir Çocuğu, **Herman Wouk** (x)	100
9	Abraham Lincoln, **Emil Ludwig** (x)	400
10	Kiralık Oda, **Georges Simenon**	300
11	Sanık, **Alexender Weisberg**	300
12	Polis Müfettişi Kadavra **Georges Simenon**	300
13	Zenciler Birbirine Benzemez, **Attilâ İlhan**	400
14	Ayaşlı İle Kiracıları, **M. Şevket Esendal**	400
15	Otlakçı, **M. Şevket Esendal** (Ciltli)	800
16	Mendil Altında, **M. Şevket Esendal** (Ciltli)	800
17	Belâlı Yer, **Erskine Caldwell** (Ciltli)	600
18	Ne Ekersen, **Mehmet Seyda**	400
19	Dünya Evi, **Orhan Kemal**	500
20	Kızgın Toprak, **Jorge Amado**	600
21	Duru Göl, **İlhan Tarus**	500
22	Korsan Çıkmazı, **Nezihe Meriç** (Türk Dil Kurumu 1962 Ödülünü kazandı)	500
23	Vapur Düdükleri, **Ayhan Hünalp**	300
24	Ölümle Saklambaç, **Georges Simenon**	400
25	Ormandaki Deli, **Georges Simenon**	400
26	Yaşamak İçin, **Güner Demiray**	300

HİKÂYE :

		Kuruş
1	Karınca Yuvası, **İlhan Tarus** (x)	125
2	Dost, **Vüs'at O. Bener** (x)	125
3	Grev, **Orhan Kemal** (Ciltli) (x)	300
4	Tepedeki Ev, **Umran Nazif**	200
5	Şu Babamın İşleri, **Carlos Bulosan**	200
6	Kardeş Payı, **Orhan Kemal**	200
7	Topal Koşma, **Nezihe Meriç**	200
8	Sihamba (Zenci Hikâye ve Şiirinden Seçme) **Suat Taşer**	100
9	Yaşamasız, **Vüs'at O. Bener**	400
10	Bozbulanık, **Nezihe Meriç** (2. Baskı)	400
11	Perşembe Yağmurları, Hazırlayan : **Salim Şengil**	100
12	Hallaç, **Leylâ Erbil**	250

ŞİİR :

		Kuruş
1	Memleket Saat Ayarı, **S. Aldanır** (x)	100
2	Dünya Güzel Olmalı, **Mehmed Kemal**	100
3	Sisler Bulvarı, **Attilâ İlhan** (2. Baskı)	300
4	Haraçmezat, **Suat Taşer**	100
5	Anzelha, **Halim Yağcıoğlu**	100
6	Yanık Sarı, **Ahmet Köksal**	100
7	Cümbüşçübaşı, **Ercümend Uçarı**	100
8	Yağmur Kaçağı, **Attilâ İlhan**	200
9	Köroğlu, **İlhan Berk**	200
10	Hacıvatın Karısı, **Salâh Birsel**	200
11	Dağda Ateş Yakanlar, **O. F. Toprak**	200
12	Sultan Palamut, **Metin Eloğlu** (x)	200
13	Heyboydan (Dünya Şiirinden Seçmeler) **Can Yücel**	400
14	İki Dal, **Celâl Vardar**	100
15	Manilerimizden, **Dr. İlhan Başgöz**	200
16	Duvar, **Attilâ İlhan** (2. Baskı)	300
17	Horozdan Korkan Oğlan, **Metin Eroğlu**	200
18	Mısırkalyoniğne, **İlhan Berk**	250
19	Rüzgârlı Su, **Selâhattin Batu**	250
20	Gözünü Sevdiğim, **Oğuz Tansel**	250
21	Tütünler Islak, **Turgut Uyar** (1963 Yeditepe Ödülünü Kazandı)	300
22	Kim Kime, **Nâzım Güntürkün**	250
23	Türkiyem, **Turgut Uyar**	300
24	Gölgeleri Kullanmak, **Ahmet Oktay**	250
25	Kişi, **Cengiz Bektaş** (Özel Baskı)	500
26	Gencölmek, **Ergin Günçe**	250

TİYATRO :

1	Öteye Doğru, **Sutton Vane** (x)	100
2	Tarih Boyunca Tiyatro, **Turhan Dilligil** (x)	100
3	Annemi Hatırlıyorum, **John Van Druten** (x)	100
4	Bir Dünya ki, **Suat Taşer**	100
5	Vatanseverler, **Sidney Kigsley**	200
6	Korku, **Orhan Asena** (x)	100
7	Deli Dumrul, **Suat Taşer** (Destan)	300
8	Ihlamur Ağacı, **Vüs'at O. Bener**	250
9	Yarın Cumartesi, **Güner Sümer**	300
10	Modern Tiyatro Akımları, **Özdemir Nutku**	1000
11	Kafkas Tebeşir Dairesi, **Bertolt Brecht**	300

GEZİ :

1	Moskova Mektupları, **Lydia Kirk** (x)	100

(31. Sayfada)